
katsaus

Kriittisen korkeakoulun tehtävästä

Liennytyksen nykynäkymiä

Kaaoksesta kastepisaraan

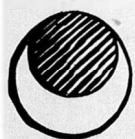
Sokeus yksilön ja yhteisön elämässä

TV:n töllöttämisestä sisäiseen havaintoon

Avioliiton nykyisyys ja tulevaisuus

Olemmeko rationalismin aitauksessa?

Ydinsodan kasvava uhka

KRIITTINEN
KORKEAKOULU

1.1981

katsaus

1.1981

9. (21.) vuosikerta
Kuusi numeroa vuodessa.

Julkaisija
Kriittisen korkeakoulun
kannatusyhdistys ry.

Toimisto
Yrjönkatu 23 B 21. 00100 Helsinki 10
ma—pe klo 9—16. P. 611 149

Toimittajat
Antti-Veikko Perheentupa, päätoimittaja
Elsa Hellstén, toimitussihteeri, puh. 90-611 149.

Toimitusneuvosto
Kriittisen korkeakoulun johtokunta: Reijo Wile-
nius (pj.), Aulis Aarnio, Henri Broms, Oiva Keto-
nen, Ulla Lång, Seppo Matinvesi, Antti-Veikko
Perheentupa, Ville Repo, Kalevi Suomela ja Antti
Tuuri.

Tilaukset vuodelle 1981
maksamalla 50 mk/vuosikerta ps-tilille 715 56-0

Irtonumerot
à 10 mk: Suomalainen Kirjakauppa, Porthanian
paperikauppa, Kasvisravintola ja Suomen Luon-
nonsuojelun Tuki Helsingissä ja Oulussa.

*Osoitteenvuorokset ja jälktilaukset toimiston
osoitteella*

**KRIITTINEN
KORKEAKOULU**

Osoite: Yrjönkatu 23 B 21. 00100 HELSINKI 10
Puhelin: 611 149 (ma—pe klo 9—16)

on sitoutumaton, opetusministeriön tukema, avoi-
nen yliopiston ideaa toteuttava kulttuurikeskus.
Toiminta alkoi vuonna 1968.

Kriittinen korkeakoulu pyrkii
— tarjoamaan tietoja ja virikkeitä kaikille, jotka
ovat kiinnostuneita aikamme ongelmista,
— järjestämään kiinnostuneille mahdollisuuksia
itsensä ja ympäristönsä kehittämiseen,
— edistämään sellaisen tiedon syntymistä ja
kehittymistä, joka antaa uusia näkökulmia
todellisuuden ymmärtämiseen sekä
— tarjoamaan mahdollisuuksia eri aatteiden,
oppien ja mielipiteiden kohtaamiselle.

Sihteerit

Antti-Veikko Perheentupa (pääsihteeri)
Martti Tuomola (suunnitteluasihteeri)
Elsa Hellstén (yleissihteeri)
Helinä Siikala (lääketieteen projektisihteeri)
Eeva Hurskainen (työyhteisöjen kehittämisen pro-
jektisihteeri)
Anneli Launainen (toimistos sihteeri)

Kriittisen korkeakoulun kannatusyhdistys ry:n jä-
seneksi voi liittyä maksamalla jäsenmaksun
20 mk/vuosi (tai ainaisjäsenmaksun 300 mk)
ps-tilille 715 56-0.

1/81 sisältö

- 3 OIVA KETONEN
Kriittisen korkeakoulun tehtävästä
- 4 GÖRAN VON BONSDORFF
Voidaanko liennyttykseen uskoa?
- 6 JOHANNES VIROLAINEN
Voiko liennytys nykyoloissa jatkua?
- 9 J.O. MALLANDER
Kaaoksesta kastepisaraan
- 14 TEUVO RUPONEN
Näkövamman kokemisesta
- 16 MAIIJA GRÖNVALL
Näkövamma monelle vieras ja etäinen asia
- 18 ERKKI PIRTOLA
TV:n töllöttämisestä sisäiseen havaintoon
- 21 JUSSI TUURI
Avoliitto yksi ajan ongelmalapsista
- 23 KAARLE VIIKA
Avoliitto instituutiona ja parisuhteena
- 24 RIITTA HARJUNEN
Vastuusta avio- ja avoliitossa
- 26 ERKKI HAARANEN
Olemmeko rationalismin aitauksessa?
- 29 TAPIO VARIS
Ydinsodan kasvava uhka

Oiva Ketonen:

Kriittisen korkeakoulun tehtävästä

Eräs kriittisen korkeakoulun alkuperäisiä tarkoituksia on ollut olla foorum, jolla erilaiset katsomukset voisivat kohdata toisensa. Tällaista kohtaamista on tapahtunut joko siten, että ihmiset, jotka edustavat erilaisia aatteellisia, poliittisia tai opillisia näkemyksiä, ovat yhdessä ja samassa tilaisuudessa esittäneet alustuksensa ja, yleisön liittyessä mukaan, keskustelleet yhteisestä asiasta, tai siten, että tilaisuuksissa on tuotu esiin tärkeitä mutta julkisessa keskustelussa unohdettuja tai kartettuja teemoja. Kummassakin tapauksessa pyrkimyksenä on ollut saada aikaan sellaista keskustelua, joka voisi lisätä eri näkemyksiä edustavien ihmisten tai ryhmien välistä keskinäistä ymmärtämystä ja, jos mahdollista, saada aikaan kivettyneitten asenteitten muuttumista.

Kriittisellä korkeakoululla epäilemättä on ollut menestystä tämän ohjelman toteuttajana. Tosin on vaikeata sanoa kuinka pitkälle menestys on eri suunnissa ulottunut. Alustajat ymmärrettävästi ovat katsoneet tärkeimmäksi tehtäväkseen oman näkemyksensä ja vakaumuksensa esittämisen, ja se on ollut heidän tehtävänsäkin. Tilaisuudessa käytävän keskustelun asiaksi on jäänyt yhteisten linjojen tai yhteisen taustan etsiminen. Tulos, jos se olisi pitänyt lausua yhteisesti hyväksyttynä väittämänä tai toteamuksena, on usein jäänyt vähäiseksi eikä se ole aina ollut tavoitteenakaan. Mutta merkittävää on ollut jo se,

että vastakkaisten käsitysten edustajat ovat kohdanneet yhteisellä foorumilla. Samalla kun sellainen kohtaaminen on oman käsityksen tunnetuksi tekemistä se on askel dialogin aikaansaamiseksi ja tiedon pirstoutumisen vähentämiseksi. Lisäksi voidaan puhua tietyistä keskustelun asiallisuudesta, so. kuvat ja fraasit, jotka hallitsevat keskustelua julkisissa puheissa ja lehdistössä ja itse asiassa estävät sen, eivät yleensä ole antaneet leimaa keskusteluille Kriittisessä korkeakoulussa.

Vastapuolen toiminnan ja käsitysten ymmärtäminen on yleensä vaikeata. Se aiheuttaa ahdistusta, koska vastapuolen motiivien käsittäminen voidaan tulkita niiden hyväksymiseksi, ainakin niiden hyväksymiseksi inhimillisinä mahdollisuuksina. Julkisesti esiintyvältä alustajalta, varsinkin jos hän on ns. julkisuuden henkilö, tuskin voidaan odottaa, että hän asettaisi sillä tavoin alttiiksi oman vakaumuksensa. Se vaatisi poikkeuksellista kansalaisrohkeutta. Sen vuoksi saattaisi olla sopivaa, että keskustelijoina yleisön joukossa tai pyydettyinä alustajana olisi aina paikalla joku, jonka ei tarvitse puolustaa omaa patenttiritkaisuun, vaan joka — lyhyesti puhuen — voisi tuoda esiin olennaisen, yhteisen taustan olemassaoloa osoittavan ja sitä valaisevan inhimillisen seikan.

Se puoli Kriittisen korkeakoulun tavoitetta, johon edellä on viitattu, tuskin on ajan mukana menettänyt mitään tärkeydestään. □

Liennytyksen nykynäkymiä

Professori Göran von Bonsdorff ja eduskunnan puhemies, tri Johannes Virolainen alustivat liennytyksestä Kriittisen korkeakoulun järjestämässä tilaisuudessa Helsingissä 8.12.1980. Säätytaloön kokoontuneen yleisön keskuudessa virisi vilkas keskustelu liennytyksen mahdollisuuksista ja aseidenriisunnan käytännöstä. Katsaus julkaisee ohessa alustajien alkupuheenvuorot.

Göran von Bonsdorff:

Voidaanko liennytykseen uskoa?

Liennytyks on käsite, joka läheisesti liittyy kylmän sodan käsitteeseen. On lähdetty siitä, että kylmä sota ei voi jatkua rajattomasti, joten se lopuksi johtaa joko uuteen maailmansotaan tai liennytykseen. Näin ollen liennytyks on ihmiskunnan kokonaisuusujen kannalta ainoa järkevä vaihtoehto, koska tiedämme, että uusi maailmansota todennäköisesti tulee kehittymään ydinsodaksi, jossa ei ole voittajia eikä voitettuja.

Voidaanko sitten liennytykseen uskoa? Vastaus tähän kysymykseen edellyttää kylmän sodan syiden ja olemuksen tuntemusta. Tiedämme, että Neuvostoliitto ja Yhdysvallat toisen maailmansodan aikana olivat tehneet eräänlaisen sopimuksen siitä, että ne yhdessä muiden johtavien suurvaltojen kanssa takaisivat maailmanrauhan säilymisen Yhdistyneiden Kansakuntien periaatteiden mukaisesti. Sodan loppuvaiheessa kuitenkin presidentti Truman päätti käyttää atomiasetta Japanin nujertamiseksi. Seurauksena tästä oli tasapainon järkkäminen ja Yhdysvaltain sotilaallinen ylivoima.

Vastapainoksi tälle Neuvostoliitto ryhtyi

sodan jälkeen vahvistamaan asemiaan länsirajalla, mistä oli seurauksena sosialismin voitto useissa Euroopan maissa. Eurooppa jakaantui kahtia ja ns. rautaesirippu erotti maanosan itäisen ja läntisen puoliskon toisistaan. Huolimatta YK:n turvallisuusneuvoston olemassaolosta perustettiin Nato ja Varsovan liitto. Kylmän sodan huippuvuosi- na 1948-1955 vallitsi idän ja lännen välillä olotila, joka monessa suhteessa muistutti sotaa, kuitenkin sillä erotuksella, ettei valtioryhmien välisissä suhteissa missään yhteydessä käytetty väkivaltaa.

Vuosi 1955 toi kuitenkin mukanaan muutoksen, jota on kutsuttu Geneven hengeksi. Tämä oli ensimmäinen liennytyksen merkki johtavien suurvaltojen välisissä suhteissa. Pyrkimyksenä oli irtaantuminen kylmästä sodasta ja palaaminen normaaleihin kansainvälisiin suhteisiin. Liennytyks ei tosin vielä merkinnyt pysyvän rauhantilan saavuttamista, mutta tällainen rauha näytti jälleen mahdolliselta eräänlaisena lopullisena päämääränä.

Tällaiseen kehitykseen vaikuttivat monet

erilaiset syyt. Ensiksikin on todettava, että sekä Yhdysvalloilla että Neuvostoliitolla nyt oli hallussaan ydinaseita, joiden avulla ne pystyisivät lyhyessä ajassa tuhoamaan koko ihmiskunnan. Seurauksena oli ydinasesodan pelko ja ns. kauhun tasapaino, jotka kuitenkin pysyvän rauhan takeina näyttivät hyvin epävarmoilta ja epäluotettavilta. Yhteinen etu pakotti näin ollen valtiomiehiä etsimään muita keinoja yhteistyön edistämiseksi ja rauhantilan varmistamiseksi.

Toiseksi sotilasliittojen ulkopuolella olevien, puolueettomien ja liittoutumattomien valtioiden lukumäärä ja merkitys olivat huomattavasti kasvaneet 1950-luvun alussa. Tämä kävi erityisesti ilmi Aasiassa ja Afrikassa entisten siirtomaiden itsenäistymisen yhteydessä. Samanaikaisesti tapahtui johtavissa suurvalloissa henkilövaihdoksia, joiden seurauksena eräät kylmän sodan päävastustajat kuten Josef Stalin Neuvostoliitossa ja John Foster Dulles Yhdysvalloissa väistyivät poliittiselta näyttämöltä antaen tilaa uusille johtajille, jotka eivät olleet yhtä sidottuja kaksinaipaisuuteen perustuvaan ajattelutapaan.

Kriisit häiritsevät liennytystä

Liennytys oli näin ollen päässyt alkuun, uusi maailmanpoliittinen prosessi oli alkanut, mutta se ei suinkaan edistynyt tasaisesti ilman kriisejä ja takaiskuja. Niitä esiintyi Euroopassa kuten esimerkiksi Berliinissä vuosina 1958 ja 1961, mutta myös varsinkin Lähi-Idässä, Afrikassa ja Kaakkois-Aasiassa. Suurvallat puuttuivat usein sotilaallisesti näihin kriisitilanteisiin lähettämällä aseita ja neuvonantajia, mutta samanaikaisesti ne aivan ilmeisesti pyrkivät välttämään sotilaallisten voimakeinojen suoraa käyttämistä toisiaan vastaan.

E erityisen vakavaksi muodostui Kuuban kriisi v. 1962, jolloin sotilaallisen väkivallan käyttäminen Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton välisen ristiriidan ratkaisemiseksi näytti olevan uhkaavan lähellä. Oli kysymys vain tunneista, mutta viime hetkessä saatiin aikaan kompromissi, joka merkitsi sitä, että kumpikin supervaltio kärsi lievän arvovaltatappion. Neuvostoliitto poisti ohjusaseensa saarelta ja Yhdysvallat luopui Kuuban miehittämisestä. Uutta poliittista sukupolvea

edustaneet Hruštšev ja Kennedy pyrkivät tietoisesti välttämään uutta maailmansotaa silläkin uhalla, että heidän oma valtionsa kärsisi lievän arvovaltatappion, mikä ei perinteellisten sääntöjen mukaan oikeastaan sopisi supervallalle.

Kuuban kriisin ratkaisu antoi uutta vauhtia liennytysprosessille. 1960-luvun kuluessa supervallat tekivät useita sopimuksia, jotka liittyivät aseidenriisunnan ensimmäiseen alustavaan vaiheeseen eli ns. aseiden valvontaan (engl. arms control). Nämä toimenpiteet koskivat esimerkiksi ydinasekokeiden osittaista rajoittamista, ns. kuumen linjan avaamista Washingtonin ja Moskovan välillä, ulkoavaruuden rauhoittamista sekä ydinasevaltioiden lukumäärän rajoittamista. Näiden sopimusten sarjaan kuului myös latinalaista Amerikkaa koskevan ydinaseettoman vyöhykkeen perustaminen (Tlatelalco-sopimus).

Liennytyksen edistessä siirryttiin myös aseiden rajoittamista koskevaan sopimukseen (SALT I) sekä ensimmäiseen aseiden vähentämiseen tähtäävään toimenpiteeseen (bakteriologisten aseiden kieltäminen). Samanaikaisesti ryhdyttiin neuvotteluihin Euroopan valtioiden sekä Yhdysvaltain ja Kanadan turvallisuuden ja yhteistyön vahvistamisesta (ETYK), ja nämä neuvottelut saavuttivat tähänastisen huippunsa v. 1975, jolloin Helsingissä pidettyyn konferenssiin osallistui yhteensä 35 valtion poliittiset johtajat. Konferenssin yhteydessä hyväksyttiin päätösluonnos, joka loi perustan uudelle, keskinäiseen riippuvuuteen, yhteistyöhön ja yhteisymmärrykseen (konsensus) perustuvalle järjestelmälle koko maanosassa.

Tähän päättyi kuitenkin ainakin toistaiseksi varsinainen myönteinen liennytyskehitys ja ETYK:in jatkokokouksessa Belgradissa 1977-78 leimahtivat supervaltojen erimielisyydet uudelleen liekkiin koskien ensisijaisesti ihmisoikeuksien soveltamista Neuvostoliitossa Helsingin päätösluonnoksen perusteella. Sen jälkeen tämä ristiriita on yhä syventynyt ja se sai uutta vauhtia varsinkin Neuvostoliiton lähetettyä joukkoja Afganistaniin vuodenvaihteessa 1979-80 tukemaan maan kommunistista hallitusta muslimikapinallisia vastaan. Seurauksena tästä on ruvettu puhumaan paluusta kylmän sodan aikakauteen ja uuden maailmansodan vaaran huolestuttavasta kasvusta.

Liennytystä voidaan aktiivisesti edistää

Missä määrin voidaan sitten sanoa, että sodan vaara todella on kasvanut? Vastaukseksi tähän kysymykseen on ensiksikin todettava, että liennytys tuskin voi edistyä tasaisesti ja määrätietoisesti ilman takaiskuja ja vastoinkäymisiä. Onhan itse asiassa kysymys eräästä vaiheesta koko kansainvälisen järjestelmän suuressa muutosprosessissa, joka alkoi ensimmäisen maailmansodan jälkeen ja jonka päättymisestä ei ole tietoa. Suuret maailmanlaajuiset ongelmat, joita voidaan pitää liennytyksen taustatekijöinä, ovat edelleen olemassa ja niiden merkitys on jatkuvasti kasvamassa. Valtiomiehet eivät yksinkertaisesti voi turvautua suurvaltasotaan, koska sen avulla ei pienimmässäkään määrin pystytä edistämään näiden ongelmien ratkaisemista.

Toiseksi voidaan sanoa, että jännityksen kasvu ensi sijassa koskee supervaltojen välisiä suhteita. Monet keskisuuret ja pienet valtiot pyrkivät edelleen kehittämään kansainvälistä yhteistyötään eri muodoissa, kuten esimerkiksi taloudellisella alalla. ETYK-prosessin alkuvaiheessa oli ilmeistä, että supervaltojen panos oli ratkaiseva uuden kehityssuunnan käynnistämiseksi, mutta kun se on päässyt alkuun sillä on mahdollisuuksia edetä omin voimin ilman näiden valtioiden jatkuvaa tukea. On käytetty sellaistaakin käsitettä kuin "liennytys ilman supervaltoja" (détente without superpowers), ja vaikkakin tähän sisältyy tiettyä liiottelua, niin se kuitenkin merkitsee, että liennytystä aktiivisesti edistävät voimat voivat vaikuttaa siitä huolimatta, että johtavien supervaltojen välisissä suhteissa on ilmennyt enemmän tai vähemmän tilapäisiä häiriöitä.

Kolmanneksi paikalliset konfliktit eivät ole osoittaneet taipumusta laajeta siitä huolimatta, että ne välittömästi vaikuttavat koko maailmantilanteeseen. Tämä on käynyt ilmi sekä Afganistanin tilanteen että Irakin ja Iranin välisen sodan yhteydessä. On ilmeistä, että supervaltojen johtajat edelleen pyrkivät välttämään uutta maailmanlaajuista selkausta. Tällainen voi tietenkin sytyä esimerkiksi seurauksena virheellisistä poliittisista arvioinneista, mutta se ei kuitenkaan vaikuta todennäköiseltä.

Liennytykseen voidaan siis uskoa siitä

huolimatta, että voimapolitiikan hallitsemassa propagandasodassa käytetään kovia sanoja. Ongelmien merkitys ei kuitenkaan ole vähentynyt ja ihmiskuntaa uhkaa edelleen tuhoutumisen vaara. Sen vuoksi on välttämätöntä tehostaa työtä uuden rauhanomaisen maailmanjärjestyksen aikaansaamiseksi sekä vallitsevan kansalliseen etuun perustuvan kansallisvaltiojärjestelmän muuttamiseksi ihmiskunnan kokonaisuuteihin perustuvaan yleismaailmalliseen järjestelmään. Tämä on aikakautemme tärkein tehtävä, jonka ratkaisemiseen tarvitaan sekä suurten ja sotilasliittoutumiin kuuluvien että pienten ja puolueettomien valtioiden aktiivista myötävaikutusta. □

Johannes Virolainen:

Voiko liennytys nykyoloissa jatkua?

Yksimielisesti niin idässä kuin lännessäkin myönnetään, että aseteknologian nykytasolla suursota on käynyt mahdottomaksi (Kiinan väitteet voidaan selittää taktisin perustein). Jos maanjäritys, jonka uhreiksi kaiken kaikkiaan — kun otetaan huomioon asuntonsa menettäneet — voi laskea noin 300 000 henkeä, on vähällä saattaa Italian pelastuspalvelun ja hallituksen kaaokseen, voi vain kuvitella, mitä tapahtuisi tiheään asutuilla alueilla Keski-Euroopassa, jos sinne suunnattaisiin ydiniskuja. Surmansa saaneiden ohella jokainen räjähdys tuottaisi satoja tuhansia vaurioituneita, joita minkäänlaiset sairaalat tai laitokset eivät kykenisi hoitamaan. Esimerkiksi Suomessa lienee kriisikäinen vuodesijakapasiteetti n. 60 000.

Jopa ilman ydinaseitakin käytävä sota olisi monin verroin tuhoisampi kuin edellinen suursota, jolloin esim. Dresdenin tuhoaminen tapahtui 56 minuutissa. Häviölle joutunut osapuoli turvautuisi mitä todennäköisimmin ydinaseisiin, ja eskalaatiota saattaisi olla vaikea välttää. Valtiot ovat nykyisin paljon haavoittuvampia kuin vielä 40 vuotta sitten.

Entä sitten ns. kylmä sota? Tässä yhteydessä on hyvä muistaa, että jo nyt maailmassa käytetään 25 kertaa niin paljon varoja sotalaitoksiin kuin mitä riittää viralliseen kehitysapuun. Jännityksen lisääntyessä asemenot todennäköisesti vain kasvaisivat. On harhaa kuvitella, että tuottamattomaan aseistautumiseen käytettävät varat jotenkin hyödyttäisivät kansantalouksia. Ne ovat ilmeinen taakka, ja tämä on kyllä huomattu sosialistisissa suunnitelmatalousmaissa, joissa jokaiselle rovolle olisi tarjolla parempi vaihtoehtoinen käyttötarkoitus. Tämä puolestaan panee ko. maat liikkeelle tekemään aseistariisuntaohdotuksia, joilla on siis vahva taloudellinen perustansa. Lännessä tämä ei tule yhtä selvästi esille. Ainakin aseiden valmistajat voivat vapaasti harjoittaa painostusta yleiseen

mielipiteeseen. Yleensä tämä tapahtuu ruokkimalla pelkoja ja epäluottamusta muita maita kohtaan ja suurentelemalla muiden sotilaallista kapasiteettia.

Toisin sanoen, maailmalla ei näyttäisi olevan varaa jatkaa varustelukierrettä, ei ainakaan jos muistetaan, että vuosittain kuolee 15 miljoonaa lasta nälkään ja puutostauteihin ja muihin eliminoitavissa oleviin vitsauksiin. Kehittyneimmissäkin valtioissa on yllin kyllin rakennettavaa ja kohennettavaa. Tämä todetaan muun muassa Brandtin työryhmän vajaa vuosi sitten ilmestyneessä raportissa.

Liennytys taloudelle edullista

Keskinäisen epäluottamuksen aktiivinen vähentyminen — sitä kai liennytys juuri on — lienee ainoa keino päästä nykyisestä umpiku-jamaisesta varustelun ja köyhyyden kierteestä. Niiden lukumäärä, jotka nykytilanteesta hyötyvät, lienee häviävän pieni niihin verrattuna, joille koituisi etuja liennytyksen jatkumisesta ja syvenemisestä.

Ajatellaanpa vaikka taloudellista kanssakäymistä idän ja lännen välillä. Tällä hetkellä EEC-maissa on yhteensä yli 6 miljoonaa työtöntä. Mikäli idänkauppa yht'äkkiä katkeaisi, heitä olisi runsaat kaksi miljoonaa enemmän. Omasta kokemuksestamme tiedämme, miten tärkeitä kansantaloudellemme on suhdannevaihtelujen pyörteissä voida käydä kauppaa suunnitelmatalousmaiden kanssa. Pikainenkin silmäys osoittaa, että se on melko edullista lännelle, joka saa idästä raaka-aineita ja halpoja teollisuustuotteita ja voi myydä sinne jalostusarvoltaan korkealuokkaista tavaraa. Selvästikään kaikkia

mahdollisuuksia ei ETYKin loppuasiakirjankaan viitoittamalta pohjalta ole vielä voitu käyttää hyväksi. Syitä on tietysti monia, kuten melkoinen luototustarve idässä, kauppatapojen erilaisuus jne. Viime kädessä kyse on kuitenkin aina teknisistä esteistä, jotka voidaan raivata tieltä, jos siihen on poliittista tahtoa.

Lisääntynyt taloudellinen vuorovaikutus idän ja lännen välillä lisää ihmisten välisiä kontakteja, poistaa turhia ennakkoluuloja ja luo yhteisiä etuja. Parhaimmillaan se lähes eliminoi aseellisten selkkauksien vaaran. Näinhän on käynyt entisten "perivihollisten" Ranskan ja Saksan välillä. Usein katsotaan, että kauppa syntyy kyllä sinne, missä sen tarvetta esiintyy. Nykyaikana tarvitaan valitettavasti myös valtioiden myötävaikutusta enemmän kuin ennen, ts. aktiivista liennytyspolitiikkaa tälläkin alalla.

Vuorovaikutus kulttuurin, matkailun, tiedonvälityksen ja perheiden yhdistämisen aloilla konkreettisesti lisää kansojen tietoutta toisistaan. Parhaimmillaan se synnyttää kunnioitusta toisten kansojen saavutuksia kohtaan ja hävittää turhia ennakkoluuloja. Tällaiseenkin vuorovaikutukseen, aivan kuin taloudelliseen kanssakäymiseen, on olemassa runsaasti luonnollisia paineita, joita nykyisenä yhä läpäisevämmän informaation aikakautena hallitusten on vaikea olla näkemättä ja ottamatta huomioon.

Pienet valtiot lujittavat prosessia

Pienen ja etenkin pienen puolueettoman valtion kanta liennytykseen voi olla vain myönteinen. Paine jyrkkiin kannanottoihin vähenee ja sen ääntä kuunnellaan kansainvälisissä yhteyksissä. Ei olekaan ihme, että ETYKissä juuri pienet valtiot ovat aktiivisesti toimineet prosessin lujittamisen puolesta.

Suurvallat ovat tietysti liennytyksenkin osalta ratkaisevia. Saattaa olla, että pienempien liittolaisten pysyttäminen "rivissä" vaikeutuu, jos yhteiseksi koettu vaara vähenee.

Toisaalta suurvallat joutuvat — tai ovat ainakin tähän mennessä selvästi joutuneet — kantamaan suurimman taloudellisen taakan korkean varustelutason ylläpitämisestä, ja pitemmällä aikavälillä, viitaten mm. edellä esitettyihin paineisiin taloudellisen ja inhimil-

lisen kanssakäymisen aloilla, lännen eristäminen idästä ja idän eristäminen lännestä on joka tapauksessa mahdotonta.

Elämälle yleensä on tyypillistä rytmi, nousut ja laskut. Miksi sama ei koskisi historiallista ilmiötä nimeltä liennytys? Yleinen suuntaus on kuitenkin vääjäämättä kohti lisääntyvää kansainvälistä vuorovaikutusta, kohti yhä avoimempaa informaatiota ja kohti asioiden maailmanlaajuista käsittelyä ja ymmärtämistä. Tietenkin vaaratekijöitäkin on näkyvissä, kilpailu hupenevista raaka-aineista on niistä pahimpia.

Voinemme kuitenkin päätellä, että tulevaisuus on liennytyksen. Mutta samalla meidän on todettava, että meidän jokaisen on ponnisteltava herkeämättä kansojen välisen luottamuksen syventämiseksi ja lujittamiseksi. □

J.O. Mallander:

Kaaoksesta kastepisaraan

Kirjoitus perustuu esitelmään Taiteen merkityksestä ihmisen henkisessä kehityksessä Turun kriittisen korkeakoulun tilaisuudessa 16.9.1980. Mallander on ottanut esimerkki-alueeksi musiikin, mutta hänen esittämänsä ajatukset soveltuvat yhtä hyvin muihinkin taiteen aloihin.

"Taide käsittelee vain alkuja", sanotaan... Samalla kun taide tietysti luo tai löytää uutta, ennen kokemattonta, se myös löytää juurensa yhä uudestaan. Näin taide kehittyy moneen suuntaan matkallaan etsien jatkuvasti alkumuotojaan. Tässä taide eroaa tieteestä, jonka ei voisi kuvitellakaan tutkivan alkuperäänsä. Sellainen tutkimushan paljastaisi tieteen ja teknologian juurien olevan magiassa, jonka ne kieltävät. Tiede, niinkuin maaginen ajattelukin, pyrkii viime kädessä hallitsemaan ympäristöään, mm. "sanomalla mikä on mitä" ja käyttämällä luonnonvoimia hyväkseen.

Taide taas voi estoitta palata alkulähteilleen ja ammentaa niistä voimaa, oivalluksia ja inspiraatiota sekä tuoda löytönsä esiin yhä uudestaan. Jos teos on hyvä, löytö tuntuu aina tuoreelta. Taide voi aina ikäänkuin "yllättää itsensä itse teosta" ja ilmentää ikiaikaisia oivalluksia ajanmukaisella kielellä kuten esim. "Tangerine Dream"-yhtye kappaleessa "Marabou Bay". Suggestiivinen avaruustunnelma luodaan elektronisen studion keinoin. Tämä on taiteen alkumerta. Toinen esimerkki perusmusiikista on Los Chakalchisa-yhtyeen "Pescadores" (Kalastajat). Siinä välittyy hyvin suoraan ja vilpittömästi puhdas soittamisen ilo ja välitön spontaanisuus löytönä alkumerestä — "paluu paratiisiin".

○

Mutta maailma muuttuu ja taide on jatkuvasti matkalla eteenpäin.

Kun ihminen lähtee matkalle, hän yleensä ottaa selvää kulkuneuvoista, matkan hinnasta, turvallisuudesta ym. Nykyaikainen matkaaminen on osittunutta: aivan eri ihmiset suunnittelevat ja rakentavat kulkuvälineitä, myyvät niitä ja sitten ajavat niitä. Taiteilijan matka on kokonaisvaltaisempi: hänen täytyy tavallaan itse rakentaa kulkuväline ja sitten ajaa sitä haluamaansa päämäärään säilyttääkseen kontrollin kaikissa vaiheissa. Päämäärästä ei matkan alkaessa ole tietoa. "Taide on matkaamista yöhön, ei tiedä mihin", Robert Motherwell on sanonut. Se matka ei ole rationaalinen, A:sta B:hen -tyyppinen lineaarinen tapahtuma, vaan täynnä yllättäviä käännteitä. Tiedemiehet, talousjohtajat, joukkotiedottajat ja poliitikot pelaavat päivätaajunnan tasoilla — taiteilijan tehtäväksi jää usein selvittää matkasuuntaa yöpuolen taajunnalle; sille, joka jätetään rationaaliselta kentältä pois: tunteiden, pelkojen, halujen, toiveiden, unien, identiteetin ja ihmisen osan peruskysymyksen selvittely tunteettoman edessä.

Suunnistamiseen tarvitaan valonheittimiä. Intuitio on ikäänkuin tällainen autonvalo taiteilijalle; tuntosarvet, suunnistusvaisto, jonka avulla voi matkata myös niillä alueilla, joille rationaalinen äly ei ulotu. Intuition tärkein ominaisuus on sen välittömyys, siis nopeus. Sen avulla voi heti saavuttaa tietoa, minkä saavuttaminen rationaalisesti tutkimalla voisi viedä vuosikymmeniä.

Luominen on heijastamista, tapa välittää

sisäisiä matkakokemuksia heijastamalla niitä ulkomaailmaan. Taiteilijan etuoikeus on olla subjektiivinen, siis itsensä työllistäjä ja ilmentäjä. Ihminenhan on ainoa olento, jolla on tarve ja kyky määritellä itseään jonkin ulkopuolisen heijastuksen kautta. Taiteilijan varsinainen työkenttä taitaa löytyä tästä ja ihminen tietää lopultakin aika vähän itsestään ennenkuin hän alkaa luomaan, tuomaan itseään esiin, ilmentämään jotakin itsestään. Tämä on suuri prosessi, ehkäpä ihmisen tärkein väline itsensä ymmärtämisen tiellä.

○

Luovuus on myös vaihtoehtoista energia-taloutta. Autossa on energiamuuntajansa — taiteilijakin on moottori, energioiden muuntaja. Taiteilija ammentaa jatkuvasti energiaa omista lähteistään, joita ruokkivat uudet kokemukset, oivallukset, vaikutteet, tunteet ja haaveet. Ne käytetään sitten erikoitaniisiin polttoaineisiin käyttövoimaksi mielekkään aistihavaintojärjestelmän rakentamiseksi. Ihmisellä on tietty määrä energiaa, elinvoimaa, käytettävissään matkalla maailman läpi. Energia on usein aluksi villissä tilassa, erittelemätöntä, karkeata tai jalostamatonta. Taiteellisen työskentelyn tehtävä on eheyttää ihmisen energiakenttää, jalostaa sitä (sublimaatio) ja antaa energialle mielekäs suunta, siis johtaa sitä sellaiseen kehitykseen, ettei se lopulta käänny itseään vastaan, mikä on sokean materialismin kohtalo. Teos, joka heijastaa korkeampia kehitysvaiheita, tuntuu ehjemmältä, tasapainoisemmalta ja myönteisemmältä kuin sellainen, joka vielä elää erittelemättömässä, ristiriitaisessa vaiheessa.

Taiteellinen toiminta on siis energioiden muuntaja. Alussa ei aina ole harmoniaa; sensijaan kaaosta, ristiriitaa, painetta, tuskaa tai hyvin ambivalentteja tiloja, joissa hyvä ja paha ovat sekoittuneet toisiinsa. Luovassa prosessissa tulee aina esiin yllättäviä asioita, sekavia tunteita ym. Varsinainen työ on siinä, että samalla kun sallii impulsseilleen ja mielikuvilleen enemmän tilaa tietoisuudessaan ja kanavoi ne ulos, oppii kontrolloimaan niitä, ohjaamaan vyöryä mielekkääksi kokonaisuudeksi — mikä sitten ehkä auttaa muita selventämään maailmankuvaansa, energiatalouttaan. Paras esimerkki tästä on mielestäni jazz. Tällaisia suuria energiamuuntajia ovat John Coltrane ja Sonny Rollins. Heidän tuotantonsa on hyvin runsas. Esimerkkinä

"Blues Minorin" John Coltranen hienolta "Africa Brass" -levyltä, jossa hän todella tuntuu pyörittävän kosmisia voimia.

○

Kuuntelen kyllä myös punkkia. Rokin ja punkin ulosanti on kauheata mutta hyvin energistä. Täytyy vain yrittää ymmärtää min-kälaisesta paineesta ne puristuvat esiin. Usein ne ilmentävät liian negatiivisia asenteita, pelkkää protestia — erittelemätöntä jyräämistä, täysin yksisuuntaista menoa. Mukana on hyvin paljon ratkaisemattomia tai ristiriitaisia tunteita. Teksti saattaa olla pelkkää syyttämistä. Ihmeen paljon energiaa tällaisessa negatiivisuudessa kuitenkin tuntuu olevan.

Kun tullaan siihen, mitä esittäjät itse haluavat saada, tai antaa, kapeneekin asteikko ja ulosanti nopeasti. Luulisin, että punk suurelta osin loppuu hyvään yhdyntään. Punkkarit eivät luultavasti uhoaisi niin kovasti, jos heillä olisi tyydyttäviä ihmissuhteita. Sähköshokkien keskeltä voi kuitenkin löytää sellaisia helmiä kuin Eppu Normaalin "Älä mene viel' njet, njet." Se on perustunteita tulkitseva, runollinen ja klassisella tavalla kaunis kappale. Yllättäväkö? Ei suinkaan: kun tarpeeksi kauan uhoaa, hiipii kauneudentaju sisään takaoven kautta.

○

Tästä kulkee asteikko läpi eritasoisten taju-nankerosten. Seuraava esimerkki musiikkimatkalta voi olla Roland Kirkin "Take Me Girl, I'm Ready" levyltä "Blacknuss". Tässäkin lähdetään liikkeelle primaalihuudosta "elämän puolesta". Kappale on täynnä kirpeitä tunnekuvioita — luultavasti kipeästi koettuja ristiriitoja. Valtavalla sielunponnistuksella onnistutaan lopulta kääntämään energiat samaan suuntaan. Kappale huipentuu varsin voitonriemuiseen etenemiseen. Kirk ja muut ilmaisevat kouriintuntuvasti, miten paljon luovaa energiaa vapautuu kun panokseksi panee itsensä ristiriitoineen ja sekavuuksineen — ja miten siitä edetään kohti vapautumista. Kaoottisissa tilaisuuksissa on paljon enemmän informaatiota kuin virallisissa kannanotoissa!

Seuraavassa esimerkissä energiakenttä halitaan jo paremmin. Jännite muodostuu solistin ja orkesterin välisestä vuorovaikutuksesta.

Esimerkki on "Juice-a-Plenty" levyltä "The Big Sound of Johnny Hodges". Hodges ikään- kuin aaltoilee valtavan energiakenttäaallon harjalla, aalto kantaa solistia ja solisti nostaa aaltoa. Hodges ilmentää oivallisesti miten hallitsemalla itseänsä voi kannustaa myös muita. Hyvä iso orkesteri on henkinen yhteisö, jossa — ainakin hetkeksi — kaikki puhaltavat samaan hiileen. Energiavarat ohjataan virtaamaan samaan suuntaan. Duke Ellingtonin orkesteri, jossa Hodges soitti yli 30 vuotta, on parhaita esimerkkejä tällaisesta. Se on muuntanut valtavasti energiaa vuosien varrella.

○

Taide on kuitenkin enimmäkseen yksilön väline. Sen tehtävänä on kehittää yksilöä yksilönä. Tässäkin tehtävä on vähintään kaksisuuntainen: toisaalta taide on keskiahakuista, perusidentiteetin etsimistä, toisaalta taas se on keskipakoista, identiteetin venyttämistä. Ihmisellä on jonkinlainen vimma kokeilla identiteettinsä rajoja, laajentua yksilönä, löytää loputtomasti uusia mielenkiintoisia puolia elämästä.

En tiedä ketään parempaa esimerkkiä nykymusiikista kuin Keith Jarrett. Noin kahdeksan vuotta sitten hän oli vain taustapianisti eri orkestereissa. Silloin tällöin hän soitti jonkin soolon Charles Lloydin tai Miles Davisin konserteista. Yht'äkkiä toukasta tuli perhonen, joka lähti lentoon. Tänään Jarrett on täysin omaperäinen ilmiö, aikamme Chopin tai Debussy. Hän soittaa monta tuntia yhtämittaa, jatkuvasti yllättävää, kirkastavaa pianomusiikkia. Sitä saatiin kuulla Porissa vuonna 1972 ja viime keväänä Finlandia-talossa. Harva muusikko on Jarretin lailla saanut tuntumaa lähes ehtymättömältä tuntuvaan energialähteeseen, joka mahdollistaa jatkuvan uusiutumisen. Jarrett on tullut tunnetuksi maratonkonserteista ja jopa 10-osaisista levypaketeista. Niistä voi kukin löytää oivalluksia vaikka mihin maailmankatso- mukseen. "Köln Concert" vuodelta 1972 lie- nee kuitenkin paras kokonaisuus, tämän ajan keskeisimpiä levyjä.

Mistä tämä kaikki tulee? Mistä inspiraatio tulee? Jarretin esimerkki saa miettimään, miten paljon voi lähteä liikkeelle, kun ihminen vain antautuu taiteelle, avautuu sen energialähteille. Voi alkaa soittaa pianoa, ja soittaa mitä haluaa tietyn ajan — jossain vai-

heessa piano alkaa soittaa soittajaa... Prosessi vie taiteilijaa.

○

Poliittinen toiminta, kontrolliteollisuus, joukkotiedotusvälineiden manipulaatio, liiketoiminta ja militarismi ym. perustuvat usein siihen, että syystä tai toisesta halutaan hallita muita ihmisiä, vaikka ei pystytä hallitsemaan edes itseään tai ei ymmärretä elämän syvintä olemusta. Useimmat rationaaliset ihmiset eivät tiedosta itsessään olevia olennaisia puolia ja he käyttävät näin muodoin vain murto-osan tajuntansa kapasiteetista. He eivät ehkä pysty ymmärtämään Jarretin tapaisia taiteilijoita kuin pieneltä osaltaan — muutoin he eivät varmasti viljelsi sellaisia pakkomielteitä, että ihmisiä on pakko hallita, että "yhteiskunta luo ihmisen" tai että "kaikki on taloutta".

Taide on valtava aarrekammio; siinä ilmenee ihmisten koko mahdollisuuskenttä, josta voi jatkuvasti löytää "uutta". Samalla se vahvistaa elämäntunnetta ja ylläpitää yhteyksiä esihistoriaan asti. On aina yhtä ihmeellistä kokea jokin tuhansia vuosia vanha teos, joka viestii jotain suoraan läpi historian — ei välttämättä monumenttien ja raunioiden, vaan pienen eleenkin kautta. Esimerkiksi etruskien taiteesta voi tulla jokin avoin ja suora viesti: "Terve, terve! Näin me eletään! Tällaisia huolia meillä on." Tietysti taidehistoriasta voi löytää myös suuria ja vakavia kokemuksia, mutta minusta on tärkeitä, että tuollaisia vapautuneita viestejä voi kokea 5000 vuoden takaa. Sellainen vahvistaa elämäntunnetta, häivyttää ahtaat perspektivit ja panee kysymään, mikä on ihmisen kehityksen olennainen tehtävä. Koko ajanhan olemme tekemässä perustutkimusta, selvitystyötä itsellemme ja muille: Mitä ihminen on? Mikä on maailma? Miten erilaiset suhteet toimivat? Miten ihminen kokee elämänsä? jne.

○

Taide on kuitenkin enemmän avautumista maailmalle kuin maailman muuttamista tai tapa "luoda" jotakin "uutta". Vähitellen, kuori kuorelta avautumalla, voimme tavoittaa jotakin olennaista tajunnassamme kaiken meille syötetyn rihkaman takaa. Mutta se edellyttää omaa aloitetta. Valheita on kyllä tarjolla aina. Niitä tyrkytetään joka puolelta,

mutta totuus täytyy aina löytää itse, kuten Erkki Pirtola sanoo.

"Minä en etsi — minä vain löydän", sanotaan Picasson mutisseen ärhäkkäästi nenäkäärle kysyjälle. Lapsi oppii paljon utelemalla, matkimalla ja uhoamalla — taiteen käyttövoima ihmisen paljon myöhemmissä kehitysvaheissa. Lapsi ei erittele kovin paljon. Hän vain tutkii, matkii ja keksii ihmeellisyyksiä. Taiteilija taas laajentaa identiteettiään jatkuvassa prosessissa. Mielenkiintoisia asioita otetaan ympäristöstä, muunnellaan niitä — ja lähetetään ne takaisin maailmaan nyt oman temperamentin lävitse ladattuina oivaluksilla, energialla.

Picasso on ehkä suurin tämän ajan jatkuva löytöretkeilijä. Sen mitä hän ei ole saanut irti ihmisen tilasta ei ole saamisen arvoista. Toinen tärkeä muuntaja on esimerkiksi Robert Rauschenberg, joka syksyllä piti suuren näyttelyn Tanskassa, Louisianan kulttuurikeskuksessa. Ikävä kyllä tällaisten taiteilijoiden alkuperäisteoksia ei nähdä täällä. Me saamme usein vain toisen käden tietoa, kuvia alkuperäisteosten kuvista eri julkaisuista. Tämä on valitettavaa, sillä suuri osa taiteesta perustuu nimenomaan suoraan kokemuksen, välittömään välittämiseen. Tärkein ominaisuus, taiteen prosessiluonne, ei koskaan välity joukkotiedotusvälineen kautta. Picasso ja Rauschenbergin prosessit merkitsevät minulle paljon avaajina ja elävöittäjinä.

○

Luova toiminta on myös purkutyötä.

Nykyajan ihminen kasvaa maailmassa, joka on informaatioviidakko, täynnä ristiriitaista tietoa, vääristyneitä tai turhia juttuja kaikilta aloilta. Täytyy olla melko eheä ja vahva selviytyäkseen tässä viestihelvetissä. Maailmalle ei mahda paljon mitään, se tunkee päälle ja useimmilla ihmisillä on aikamoinen määrä tietorihkamaa tajunnassaan — vanhaa karmaa sekä nykyaikaisen yhteiskunnan ohjelmoituja kaavioita, vääristyneitä asenteita, jotka välittyvät kanssaihmisiltä ym. Kaikki tämä varastoituu, ja ellei pysty purkamaan näitä rakennelmia, syntyy varmasti ongelmia. Siihen purkutyöhön on taide hyvä kanava.

Sanaa "terapia" käytetään usein vähän halventavassa yhteydessä taiteen yhteydessä. Minusta se on siinä täysin oikeutettu ja tärkeä toimintamuoto. Aina tehdään myös

kosmista työtä, kun aletaan tutkia tunteita, nostaa niitä esiin ja purkaa taitavasti, jakaa ne maailman kanssa. Kaikki tämä on kotiin päin maailmantajunnassa. Tavalliset taiteilijat arastelevat tässä hieman, mutta todelliset taiteilijat ottavat tämän haasteen vastaan herkeämättä ja avoimesti. Tajuntaa ei saisi jättää selvittämättömään tilaan.

Tietysti purkutyötä voi tehdä eri tavoin. Kovan luokan rokin ja punkin hyveisiin ei kuulu tahdikkuus. Usein suuret ongelmat puretaan suoraan lavalta, erittelemättöminä kuulijoille, jotka eivät voi suojautua niitä vastaan. Jos kuulijat eivät voi sen jälkeen kanavoida erittelemätöntä energiaa eteenpäin, se jää heidän tajuntaansa ja synnyttää lisää levottomuutta — ongelmia. Vastaanottajat ovat ladattuja mutta eivät pysty kanavoimaan energiaa mihinkään järkevällä tavalla. Tilanne puretaan sitten hakkaamalla muita ihmisiä tai muilla mielettömillä teoilla.

Luovuus on tässä eräänlainen varaventtiili, henkireikä: paineen purkamisen kanava. Taiteeseen voidaan kanavoida kaikki se ambivalenssi, joka ei mahdu rationaaliseen maailmaan.

Coltrane oli purkutyöläinen — samoin Beethoven. Beethovenin musiikissa on paljon aineksia ihmiskunnan eri vaiheista. Vielä taitavampi purkaja ja kanavoija on Bach ollut. Tavallaan tie sanokaamme Ornette Colemanista Bachiin on matka taaksepäin — kaaoksesta kosmokseen. Se on musiikin matka.

Tietysti joku Mozart on myös mukana tässä prosessissa. Hänen kohdallaan ei kuulija enää tunne paljon paineita. Kevyesti ja harmonisesti Mozart liikuttelee suuria energiamääriä. Energiat ovat kaikki vähän haltioituneessa muodossa. Värähtelykenttä on korkea ja nostaa mieltä.

Tällainen taide tavoittaa ihmisen paljon olennaisemmalla tasolla kuin puhuttu sana. Musiikki liikkuu toisella aaltopituudella, se koskettaa enimmäkseen tunnemaailmaa. Näin se luo siltaa sisäisen ja ulkoisen maailman välille — ja siten myös ihmisten välille tilanteissa, joissa sanat eivät riitä.

○

Taiteen tehtävä on myös transsendoida — kilmikas sana, joka tarkoittaa olennaista tilaa — itseään, eli viedä kokijaa ikäänkuin "taiteen tuolle puolen". Henkisen kehityksen kannalta kysymys on siitä, että kokemus

viedään tavallisen subjekti-objekti -asetelman tuolle puolelle. Tavallisestihan ihminen kokee olevansa subjekti, minä, erillinen maailmasta, kokemassa maailmaa, tarkkailijana. Suuri osa maallista toimintaa tähtää vain tämän minäkuvan ylläpitämiseen eräänlaisena kaikkien kokemusten hallitsevana tekijänä erillään muista ihmisistä, ympäristöstä, ilmiöistä, jotka uhkaavat sitä. Olennainen taide viittaa — tai vie ihmisen — sellaiseen tilaan, jossa asiat "vain tapahtuvat" — hyvä ja paha, valkoinen ja musta, korkea ja alhainen, positiivinen ja negatiivinen ovat samassa virrassa. Taide näyttää miten tällaista virtaa voidaan hallita, miten vastakohtia sisältävä kokonaisuus saadaan pysymään koossa — ainakin vähän aikaa. Jokin mahtava sinfonia voi sisältää tällaisen "taistelukentän" ja silti tuntua ehjältä. Näin se kohottaa kuulijaa kaksinaisuuksien yläpuolelle. Nimenomaan "yläpuo-

lelle" — tämä ainakin on länsimaisen kulttuurin pyrkimys. Beethoven ilmentää tätä eurooppalaista piirrettä mahtavimmillaan — tahdonvoimaa, joka esiintyy valtana.

Idässä ei tavoitella herruutta kohottamalla "minää" kaiken yläpuolelle, vaan pyritään pääsemään minäkuvien tuolle puolen — tilaan, missä subjekti-objekti -dikotomia menettää merkityksensä. Itämainen taide tähtää myös siihen; sen tehtävä on viedä ihmistä transsendentaalisiin mielentiloihin.

Tästä olisi paljon sanottavaa selvennettäessä kenttää, mutta musiikki on paljon täyteläisempi, monitahoisempi ja keskittyneempi väline siihen. Kannattaa kuunnella "Music for Zen Meditation", jossa jazzmuusikko Tony Scott soittaa japanilaisten koto-taitureiden kanssa esimerkiksi kappaletta "Totuuden hetki". Siinä sävelet putoavat kuin kastepisarat kauniista kukasta. Voiko kyllään olla siihen mitään lisättävää? □

Sokeus yksilön ja yhteisön elämässä

Näkövammaisuutta käsiteltiin Kriittisen korkeakoulun järjestämässä tilaisuudessa 28.10.1980. Omakohtaisia kokemuksia kertoi kuntoutusjohtaja Teuvo Ruponen. Näkövammaisten parissa työskentelevien alkupuheen-vuoroista julkaisemme psykologi Maija Grönvallin ajatuksia monille etäisestä näkövammaisuudesta.

Teuvo Ruponen:

Näkövamman kokemisesta

Näkövamman kokeminen on yksilöllistä. Kokemiseen vaikuttaa oma ja perheen sopeutuminen vammaan, elinympäristö, apuvälineiden käyttövalmius, ikä, vammautumisikä, koulutus ja ammatti sekä monet muut asenteista ja henkilökohtaisista tarpeista johtuvat tekijät. Vammaan sopeutumisen edistyessä myös kokeminen muuttuu.

Omat kokemukseni perustuvat omakohtaisiin ja työssä hankittuihin tietoihin ja taitoihin. Menetin näköni 8-vuotiaana. Olen ollut sokeana lähes 30 vuotta. Viimeiset 9 vuotta olen työskennellyt Näkövammaisten Keskusliitossa (ent. Sokeain Keskusliitto), ensin opintosihteerinä, sitten tutkimus- ja tiedotusosaston osastopäällikkönä ja nyt kuntoutuskeskuksen johtajana.

Näkövamma (sokeus ja vaikea heikkonäköisyys) on vaikea vamma. Asennoitumisemme siihen on tunnepitoista ja irrallaan realiteeteista. Asiallisen tiedon puute on suuri. Asenteet ja niiden heijastama käyttäytyminen pohjautuu usein säälinsekaiseen

myötätuntoon. Asenteista puhuttaessa tarkoitamme yleensä näkevien asenteita näkövammaisiin. Yhtä tärkeätä on kuitenkin puhua näkövammaisten asenteista näkeviä kohtaan. Nämä asenteet ovat useinkin hyvin kielteisiä. Korjaamisen varaa on siis puolin ja toisin.

Näkövamma on alkuvaiheissaan todellinen vamma. Vähitellen sopeutumisen myötä sen aiheuttamat haitat vähenevät. Opimme elämään vamman kanssa. Omalla kohdallani koen näkövamman enemmänkin ominaisuutena kuin vammana. Silti on tilanteita, Joissa koen näkövamman kiusallisena ja haittaavana. Sattuu kommelluksia, jotka juuri siinä tilanteessa tuntuvat erittäin kiusallisilta. Mitä enemmän aikaetaisyyttä tällaiseen tilanteeseen tulee, sitä vähemmän kommellus harmittaa. Joitakin vuosia sitten sattui, että nousin raitiotievaunuun kiireissäni keskiovesta. Tunsin tehneeni suuren munauksen. Kuvittelin että kaikki matkustajat tuijottivat ihmeissään minua. Punastuin. Tänä päivänä

vastaava tilanne ei tunnu lainkaan kiusalliselta. Kerrankos sitä sattuu, että ihminen kiireissään tekee virheen!

Haittoja voi lieventää apuvälinein

Näkövammaa voidaan luonnehtia monella tavalla riippuen siitä, mitä halutaan korostaa. Oleelliset haitat ilmenevät seuraavista sanonnoista: tekninen haitta, informaatiovamma, liikuntaeste ja kommunikaatiohaitta.

Näkövamma on tekninen haitta siinä mielessä, että vamman aiheuttamia käytännön hankaluuksia voidaan sopivien apuvälineiden ja muiden teknisten ratkaisujen avulla lieventää. Rannekello, jossa on avattava lasi, tavallista vahvemmat viisarit ja numerot pistemerkinnöin, on eräs esimerkki ongelman ratkaisusta. Muita ovat aivan tavallinen kirjoituskone, jolla näkövammaisen voi kirjoittaa kymmensormijärjestelmällä tekstiä, jota näkevä voi suoraan lukea, tai nauhuri, jota voidaan käyttää muistiinpanovälineenä sekä äänikirjojen ja -lehtien kuunteluun. Edellä mainittujen ohella käytän apuvälineinä mm. valkoista keppiä, sanelukonetta, pistekirjoituskonetta, kohokarttoja ja -shakkipeliä jne.

Informaatiovamma eli tiedonhankinnan vaikeus on ehkä polttavin näkövammaan aiheuttama haitta. Päivittäin ilmestyy suuri määrä sanoma- ja aikakauslehtiä ja erilaisia tiedotteita, kirjakaupat ja kirjastot ovat täynnä mielenkiintoista luettavaa, TV ja elokuvat sekä teatterit syttävät maailmalle katsottavaa, näyteikkunat ovat pullollaan tavaraa hinta- ja tuoteselosteineen, liikennevalot ja -merkit jakavat visuaalista tietoa liikennöinnistä, niin, luetteloja voisi jatkaa loputtomiin. Yhteistä kaikelle tälle on, että tieto on omaksuttavissa näköaistin avulla. Näkövammaisen ei tätä informaatiota voi vastaanottaa, ellei sitä muuteta ääneksi, pistekirjoitukseksi tai heikkonäköisiä ajatellen normaalia suurempikokoiseksi kirjoitukseksi. Näkevän ihmisen valinnanmahdollisuuksiin verrattuna näkövammaisten tiedonhankintamahdollisuudet ovat hyvin niukat. Radio on tärkeä tiedonhankintaväline, samoin televisio. Ne tarjoavat ajankohtaisista tapahtumista keskeisimmän osan, jäävuoren vedenpällisen osan. Tapahtumien taustat,

jäävuoren vedenalainen osa, jäävät tavoittamatta.

Äänilehtiä niukasti

Suomessa ilmestyy vain muutamia valtakunnallisia äänilehtiä ja nekin keskimäärin kerran kuukaudessa. Lisäksi on vajaa 20 paikallista äänilehteä tyydyttämässä paikallistiedon tarvetta. Pistekirjoituksella ilmestyy 10 lehteä. Niiden yhteinen tekstimäärä on vuodessa saman verran kuin 2-3 päivän Helsingin Sanomissa. Tasa-arvo on siis kaukana. Näkövammaisten kirjasto palvelee näkövammaisia hyvin. Se lainaa sekä pistettä äänikirjoja ympäri maata. Kirjaston valikoimat ovat kuitenkin yleisiin kirjastoihin verrattuina suppeat vastaten keskikokoisen kunnan kirjastoa.

Itse seuraan lähes säännöllisesti radion ajankohtaislähetysten ohella sanomalehteä ja joitakin aikakauslehtiä. Luen niitä yhdessä vaimoni kanssa. Tässä suhteessa olen monia näkövammaisia paremmassa asemassa. Siitä huolimatta koen tiedonhankinnan vaikeudet joskus hyvin konkreettisesti. Painomusteelta tuoksuva lehti aamulla oven edessä, kirjarivit kodin kirjahyllyssä sekä kirjakaupan ja kirjaston kiihoittava tuoksu saavat näkövammaisen tuntumaan kovin rajoittavalta.

Näkövamma vaikeuttaa liikkumista. Nykyaikainen ympäristönsuunnittelu ja liikenne eivät juuri ota huomioon näkövammaisen erityistarpeita. Yksin liikkumisessa on aina oma jännityksensä, jopa uhkapelin makunsa. Näkövamma ei kuitenkaan ole niin paljon liikkumista rajoittava kuin usein kuvitellaan. Määrätietoisella harjoittelulla ja itseluottamusta kohottamalla voidaan päästä hyvinkin pitkälle itsenäisen liikkumisen taidossa. Kiusallisimpia ovat tilapäiset esteet. Aamulla tuttu reitti voi illalla olla sudenkuoppa. Jalkakäytävälle pysäköity auto, siirtolava, huonosti suojattu kaivanto tai muu este voi aiheuttaa suurtakin vahinkoa. Etenkin tällaisissa vaaratilanteissa näkevän ohikulijan apu on tervetullutta. Liikkumistaito on kyky, jonka saavuttaminen vie oman aikansa. Sen ylläpitäminen edellyttää jatkuvaa taidon harjoittamista. Esimerkiksi kesäloman jälkeen pari ensimmäistä päivää työmatkoineen tuntuvat aina liikkumisen suhteen epävarmemmilta kuin muut.

Näkövammaa voidaan sanoa myös kom-

munikaatiohaitaksi. Näkövammaisen ei näe eleitä ja ilmeitä. Kova melu häiritsee puheen kuulemistä. Aina en tiedä, onko puhuttelu tarkoitettu minulle vai jollekin toiselle. Monesti olen kokenut kiusallisena sen, kun kadulla joku tervehtii minua ohimennessään. Yht'äkkiä pelkän äänen perusteella en pysty tunnistamaan henkilöä. Olisikin toivottavaa, että tervehtijä sanoisi myös nimensä.

'Kuudes aisti' kuulohavainnointia

Näkövamma on voimakkaasti leimaava tekijä. Kanssaihmiset unohtavat, että näkövammaiset ovat yksilöitä siinä kuin muutkin, eivätkä keskenään samanlaisia, samalla tavoin käyttäytyviä. Leimautumiseen liittyy myös ennakkoluuloja ja uskomuksia. Kuvitellaan, että näkövammaisella on salaperäinen kuudes aisti, hän on keskimääräistä musikaalisempi, tarkkakuuloinen ja hyvämuistinen. Kuitenkin 'kuudes aisti' on lähinnä kuuloon perustuvaa havainnointia, joka lakkaa toimimasta heti, kun karvalakki pannaan korville. Musiikin pariin näkövammaiset joutuvat keskimääräistä helpommin. Musiikilla on tärkeä asema näkövammaisten kouluissa, samoin monet myöhemmin vammautuneet aloittavat musiikin harrastuksen ajankulukseen. Ei ole kyse tavallista suuremmasta musikaalisuudesta, vaan olemassa olevien kykyjen tavallista tehokkaammasta käytöstä. On luonnollista, että näkövammaisen käyttää kuuloaan havainnointiin, korvaahan kuulo puuttuvan tai alentuneen näkökyvyn. Muistiinpanovälineet eivät ole näkövammaisen ulottuvilla läheskään yhtä usein kuin näkevän. Näin ollen asioita painetaan muistiin ja muisti saa jatkuvaa harjaannusta.

Näkevien suhtautumisessa näkövammaisiin on selvästi havaittavissa, että myönteiset kokemukset liitetään helpommin yksilöön ja kielteiset yleistetään koko ryhmää koskevaksi.

Näkövammaisten ennakkuuloista näkeviä kohtaan on tavallisin epäluuloisuus. Kun ei itse pystytä kontrolloimaan tilannetta, syntyy helposti epäilyksiä, että näkevä käyttää hyväkseen näkövammaisuutta.

Näkövammaiselle sattuu tuon tuostakin hauskoja tai kiusallisia tilanteita, jotka

johtuvat joko näkövammaisen itsensä tai näkevän henkilön tottumattomuudesta yhteispeliin. Varsinkin vanhemmat ihmiset puhuvat näkövammaiselle tavallista kovemmin, ikään kuin näkövammaisen olisi myös huonokuuloinen. Näin he tavallaan haluavat murtaa sen muurin, jonka näkökontaktin puute aiheuttaa. Liikkeissä ja erilaisissa palvelupisteissä käy usein niin, että myyjä puhuttelee näkövammaisen sijasta hänen opstaan. Näin syntyy koomisia tilanteita. Joskus näkövammaista puhutellaan myös kolmannessa persoonassa.

Ihmiset eivät tiedä näkövammaisuudesta. Tästä seuraa arkuutta ja neuvottomuutta kohtaamistilanteissa. Näkövammaisen tarvitsee apua monissa käytännön tilanteissa, mutta yliholhoamiseen ei ole vähintäkään aihetta. Paras tapa selvittää epävarmuudesta on kysyä näkövammaiselta itseltään, tarvitseeko hän apua ja jos, niin millä tavoin. Näkövammaisen auttaminen on nähtävä normaalina ihmisten välisenä vuorovaikutuksena, jossa molemmat osapuolet, näkevä ja näkövammaisen, voivat olla sekä antavana että vastaanottavana puolena. Tarvitsemme toisiamme. Näkövammaisen on ennen muuta ihminen eikä näkövammaisen. Näkövamma on ominaisuus monien muiden joukossa. Pienestä koosta tai lihavuudestakin on oma haittansa. Näkövamma aiheuttama käytännön haitta on vain astetta suurempi. □

Maija Grönvall:

Näkövamma monelle vieras ja etäinen asia

Kriittisen Korkeakoulun viime vuoden lokakuussa järjestämä yleisötilaisuus aiheesta "Sokeus yksilön ja yhteisön elämässä" keräsi parikymmentä kuulijaa. Näin harvojen ihmisten saapuminen tilaisuuteen antaa tukea käsitykselle, että näkövammaisuuteen ja näkövammaisiin yhä nykyäänkin suhtaudutaan yleisesti peläten ja torjuen ja kaikkea näihin aiheisiin liittyvää kartetaan.

Sokeutta on useimpien kulttuurien piirissä kautta ihmiskunnan historian pidetty vaikeimpana ja raskaimpana niistä vammoista, jotka ylipäänsä voivat kohdata ihmistä. Sokeus ja sokeutuminen rinnastetaan usein kuolemaan, ja näin alitajuiset ja tietoisetkin kuolemaan liittyvät pelot voivat selittää osan sokeuden ja sokeiden näkevissä aiheutumasta pelosta, ahdistuksesta ja torjunnasta.

Näkövamma ei ole kovin yleinen vamma etenäkään nuorten ja työikäisten kohdalla. Siten se onkin useimmille ihmisille vieras ja etäinen asia. Harvoilla näkevillä on läheisiä ja pitkäaikaisia omakohtaisia kokemuksia näkövammaisista. Koska ihmistä helposti pelottaa kaikki outo ja erilainen, eivät näkevät useinkaan uskalla kohdata näkövammaista yksittäisenä, ainutkertaisena ihmisenä vaan

pelkästään yhtenä näkövammaisten ryhmän jäsenenä, johon suhtaudutaan kaavamaisesti, useimmiten joko liioitellun myönteisesti tai sitten jyrkän kielteisesti ja torjuen. Tällaista kaavamaista asennetta ja käyttäytymistä on vaikea muuttaa realistisemmaksi ja objektiivisemmaksi ainakaan pelkän asiallisen tiedottamisen avulla. Kuitenkin siihen ihmisryhmään, jonka yhtenä ominaisuutena on näkövammaisuus, kuuluu muilta ominaisuuksiltaan yhtä monenlaisia ja monella tavalla toimivia ihmisiä kuin kuuluu esimerkiksi siihen ihmisryhmään, jonka yhtenä ominaisuutena ovat siniset silmät.

Vammaisuutta ja erilaisuutta suvaitsevan ja kestäväen yhteiskunnan aikaansaamiseksi tarvitaan asiallisen vammaisuustietouden lisäksi 'terveiden' ja erilaisten vammaisten välistä pitkäaikaista ja rakentavaa kanssakäymistä, joka on aloitettava jo varhaislapsuudessa. On helpompaa estää kaavamaisen asenteiden syntyminen kuin muuttaa rakentavimmiksi jo olemassaolevia asenteita. Siksi jokainen vammaisen lapsi pitäisi integroida normaalien päivähoito- ja koululaitospalvelujen piiriin aina kun se nimenomaan vammaisen lapsen tarpeita ja edellytyksiä ajatellen on mahdollista. □

Erkki Pirtola:

TV:n töllöttämisestä sisäiseen havaintoon

Kirjoitus perustuu Erkki Pirtolan alustukseen Inhimillisen kasvun seminaarissa Helsingissä 5.11.1980. Kirjoittaja ruotii TV-katselun vaikutuksia meihin havainnon ja tunteen turruttajana.

Nähdessämme TV:n kuvaruudusta kukan kuvan, tapahtuu meissä jotain aivan päinvaltaista kuin tapahtuu katsoessamme kukkaa luonnossa. Samaa siinä on vain kukan kuva. Tajuntaamme ei saavu tuo kukan läsnäolevuus, vaan siitä on tehty tarkka kuvajainen, joka saatetaan TV-putken elektronisuihkun avulla silmiimme 'elävänä kuvana'. Paradoksaalista kyllä, kukasta saatu tunne saattaa olla aivan aito ja luonteva, jopa suurempi kuin luonnossa koettuna. Niinpä niin, tunteisiin ei pidä luottaa tippaakaan, ne ovat valheellisia sentimentaalisuuksia. Sen sijaan *tunto* asioiden todellisista suhteista olevaisen elämässä on jotain aivan muuta. Niinpä tuo *tunto* kukasta luonnon keskellä saattaa olla paljon vaimeampi kuin se tunne, joka nousee tämän TV-illusion edessä.

Tässä kosketamme ihmisenä olemisen syvintä ja arinta ongelmaa, hänen *sisätuntojaan*. Onhan selvää, että tuollainen sisällinen tunto sisältää totuudellisuutta. Sensijaan elektronitunnelmointi on syvimmältään mitä petollisimmin valheellista. Tätä tunnelmointia ihmiskunta harrastaa kuitenkin illasta toiseen yhä tiuhemmassa verkostossa. TV:stä on tullut kodin sielu, sen alttari ja antautuvan palvonnan kohde. Aikakautena, jolloin niin taivaan kuin helvetin eli niin yli- kuin alitajunnan portit ovat ihmistajunnalta suljettu, on jäljelle jäänyttä myyttityhjiötä tullut täyttämään tämä tekniikan taruvempain: televisio.

Tarkastelkaamme hieman mielenliikkeitämme. Ne tuntuvat törmäävän kahteen

ääripäähän. Ne seuraavat joko jotain älyllistä rakentelua, joiden loogisessa etenemisessä mieli saa suuren tyydytyksen. Tai sitten, kun tämä kuvio on käyty läpi, livahtavat ne tunteen alueelle. Kun siis ajattelussa oltiin kokonaan poissa itsestä, jollain enemmän tai vähemmän objektiivisella kentällä, niin tunteissa taas sukelletaan täydellisesti omiin sisälmyksiin. Kummatkin näistä liikkeistä ovat eräällä lailla meidän itsekunkin *mielitekoja*. Näiden varaan arkitajuntamme kiteytyy, joko aivomme näpertävät jonkin hyvinkin monimutkaisen kaaviokytken kimpussa, tai sitten mielemmä siirtyy herkuttelemaan omiin lempitunteiluihinsa.

Älyn ja tunteen välissä tunnon alue

Tunne, joka vaipuu itseensä luopuen älyn ohjaavasta ja ikäänkuin leikkaavasta elementistä, synnyttää omaahyvänsä tuijottavan sentimentin. Äly taas sellaisenaan, ilman tunteen sisäistä vaikutusta, muuttuu teräväreunaiseksi, kovaksi sementiksi. Tällaisiahan me olemme, vikkellästi selittää älymme itselleen kaiken kuten se haluaa ja toisaalta tunteemme etsii itseään ja samaistumiskohdetta ulkomaailmasta omille subjektioilleen. Tässä älyn ja tunteen välissä pitäisi elää *tunnon* alue, joka näiden valhettelijoiden välisessä jännitteessä ikäänkuin tutkailisi rotuuden esiin.

Miksi tällaiseen *tunto*-alueeseen ei sitten suuremmassa määrin pyritä? Siksi, kun se ei tuota nautintoa tuolle omaansa etsivälle itselle, vaan olisi enemmän itsetön kokemuspiste kaiken välillä. Sen pisteen löytäminen tuottaa ihmiselle kuitenkin aivan toisenlaisen mielihyvän: totuuden tunnon, josta voisi kasvaa kokemus ihmeestä, mistä vain voi alkaa luominen ja henkinen havainto. Ihmiset, jotka hipaisevat tuota pistettä omassa tajunnassaan, eivät useimmiten kykene kokemaan sitä vain sen omassa vapaudessa, vaan liittävät sen lähinnä löytyvään uskomusjärjestelmään, useimmiten ulkoiseen. Syntyy epävapautta ja dogmaattisuutta, sentimenttiä ja sementtiä, eli saatu puhdas kokemus sotkeutuu heti kokijan omiin kiinnittymiin. Luovuus ja vapaus unohtuu eli tuo pyhä kokemus räähmettyy. Niin, tuon alussa mainitun luonnossa kasvavan hennonhennon kukasen olemuksen tosielämä, jolla on eräs täysin omalaatuinen *tunto*, ei koskaan pääse tällaisessa epävapaassa, sulkeutuneessa tilassa olevan ihmisen luo. Mutta jokin meissä sanoo, että meidän pitäisi nousta tajunnassamme näkemään tuon kukan tosi elävä kuva. Mutta me olemme liian laiskoja menemään kukan luo ja nöyrytmään, vaan kutsumme luoksemme illuusion koko prosessista — avamme TV:n.

Ajan ja paikan kahleet

Tämä elämä maailmassa on ikäänkuin kahlehdittu ajan ja tilavuuden tiukkoihin kahleisiin. Niiden lainomainen olemassaolo on niin syvästi selvä tosiasia, ettei niitä arkitajunnassa sen kummemmin edes pohdita. Kuitenkin on joka ikiselle ihmiselle kokemuskentässään ikäänkuin alitajuisena kolkutuksena näiden muurien murtaminen. Ajan liallinen kokeminen aiheuttaa pitkästymisen tunteen. Tilavuuden liallinen kokeminen taas tuottaa ahdistuksen. Miten päästä ulos perättäisestä aikaan sidotusta kokemisesta, sellaisiin kokemuksiin, jossa voitaisiin liikkua ajassa vapaasti eteen tai taaksepäin, lopullisena hakuisuutena pääsy ajan tuolle puolen, ajattomuuteen? Samointilavuuden suhteen: päästä ulos siitä paikallisuudesta, mihin kulloinkin on sidottu, mihin tahansa muuhun paikkaan, ja lopulta ulos koko tästä ulottuvuudesta johonkin toiseen mahdolliseen ulottuvuuteen.

Tämän ikuisen haaveen toteuttajaksi avautuu jälleen telkkari vastustamattomalla tenhovoimallaan. Kuutio, joka hyvin symbolisoi tilavuutta, näpsäistään käyntiin. Ja kas, tilavuus murtuu, huoneeseen nousee uusi ulottuvuus. Ja kas, aika katoaa ja ihmeen sininen hohto saapuu tupaan!

TV-kokemus vastaa siis jollakin tavalla ihmisen syvintä olemuksensa laajentamispyrkimystä. Visuaalinen kokemus sinänsä vastaa jotain ylitajunnallista aspektia ja TV:stä tuleva ohjelma-aines taas alitajunnallista viettienergiaa. Voimmekin huomata heti, miten se kokonaisuudessaan vastaa tuota alussa luonnehdittua tajuntahoitoa. Se toisaalta kutkuttaa ihmisen jumalsilmää, mutta samantien hellii hänet niin sementin kuin sentimentin hourulaan.

Tajunnan kolme aluetta

Millainen olisi sitten todellisissa tajunnan ulottumissaan elävä ihminen? Ihminen liikkuu jatkuvasti kolmessa maailmassa: ali-, yli- ja keskitajunnassa. Näistä viimeksimainittu on itsekunkin päivätietoisuus suhteellisen kapea ja muutenkin suhteellinen. Sen sijaan alitajunta on jo eräänlaista valitettavaa ikuisuutta. Se on tuo meidän rakastettava sentimentaalisuuden suo, jossa mielihirviömmet rypevät ja köllöttelevät. Sitä vastaan on ylitajunnan alue, jossa taas liihottelevat meidän korkeimmat ideaalimme ja aatoksemme, geometrisen puhtaat enkelit. Näiden kahden tosiolevaisen välissä elämme melko tietämättöminä niiden konkreettisesta luonteesta.

Alitajuisesti pelkäämme alitajuntaa, sillä sen hirmut uhkaavat niellä meidät. Kuitenkin on meidän jollakin tavoin lähestyttävä niitä, sillä sieltä nousee peruselämä, sellaiseenaan kuitenkin pelkkänä viettinä, elämäntiinä. Toisaalta kavahdamme myös noita enkeleitä, sillä ylitajunnasta hohkaa ehdottomuus jonka edessä tunnemme voimattomuutta. Mutta ihmisen tilanne onkin juuri se, ettei hänen pidä joutua kummankaan tajunnan orjaksi. Hän on ajatuksessaan vapaa. Siitä käsin voi hän ottaa yhteyttä näihin geometriaenkeleihin, jotka hän ohjaa näitten alkupetojensa luokse. Jos ihmisellä on kylliksi hyvää tahtoa, muuntaa tuo enkeli tämän pedon luonnonvietin ihmiselle puhtaaksi *voimaksi*. Tällöin saa se alussa mainittu totuudentunto voimaa toimia maailmassa.

Ihminen, jolla kanavat näin ovat auenneet niin ylös- kuin alaspäin, voi kokea jatkuvan muuntumisen ihmeen. Hän löytää itsensä tämän mahtavan virran *ajattajana*, ohjaajana. Näin hän on se tosi luova ajattelija, jonka vesi ei enää ummehtuneena seiso aivojen säiliössä, vaan dynaamisena koskena tekee pyörteitään ylitajunnan kirkkauden ja alitajunnan sameuden välillä!

Sielun silmän tilalla monella TV

Nyt, jos ihminen kyllin syvässä, määrätietoisessa ja vilpittömässä ponnistuksessa pyrkii tähän ajattajan tilaan itsessään, voi prosessi kiteytyä eräänlaiseksi näkeväksi orgaaniksi, tajunnan silmäksi. Tällä silmällä, joka on tyystin jotain muuta kuin fyysiset silmät, voi ihminen saada suorastaan visuaalisen kokemuksen niin ylitajunnan loistavista olomuodoista kuin alitajunnan vääristyneistä ilmiöistä. TV:n silmä on sen ihmiskunnan osan aivojen tuote, jolta lopullisesti on kadonnut tämä sielun silmä. TV on kasvanut sen paikalle.

Tämä sielun oma näkemisorgaani on se puuttuva ihmisen ihmeolemus, jolla lopulta on kokonainen uskomaton elävä organisminsa, juuri se, jota ihmiset syvimiltään kaihoavat ja jonka tilalle he ovat rakentaneet nurinkuriset koneensa. Tajuntamme, joka sinänsä elää ajan ja paikan tuolla puolen vapaudessa, on kuitenkin itsessään sokea. Mutta kuten silmämme, joka on valosta syntynyt, niin myös tajunnastamme kasvaa silmä, kun annamme sen kylpeä ajan ja paikan tuolla puolen elävässä alkutiedon viisaudessa. Mutta sokeudessaan se on avioitunut fyysisen älyn kanssa, joka on rakentanut sille telkkarin; sen elektronisuihkussa se nyt kylvettää itseään joka ilta. Ja koska mikään ei säily sellaisenaan, vaan muuntuu kohden sitä, miksi sitä muovataan, niin muuntaa TV ihmisen tajunnan kaltaiseksi. Voimme vain aavistaa miksi.

Tätä voi tuntoilla ajateltaessa sen turruttavaa vaikutusta mielikuvamuodostukseen. Jotta ihmisen korkeampi näköelin syttyisi, täytyisi hänen aktiivisesti ponnistella sen äärellä — varmasti yhtä kauan ja enemmän kuin hän tuijottaa TV:tä nykyään. Näiden vuosikymmenien tuijutuksella ihmiskunta

olisi varmaan jo miltei selvänäköinen, sillä juuri tämä vuosisata on erityisesti vapauttanut yksityisen ihmisen mahdollisuuden nousta tähän henkiseen kasvuun. On järkyttävää havaita, miten siihen vaadittava sisäinen mielikuvia synnyttävä ponnistus lamaannutetaan ulkoisella tekniikalla.

Myös TV:stä tulevat tunnelmat silpovat ihmisen yliaististen tuntoelinten muodostumisen. Jos sieltä tulee jokin merkittävä ohjelma, joka saattaa sielun johonkin tiettyyn tilaan, tulee heti perään jokin toinen ohjelma repäisten kokonaistunteen hajalle. Sielullisten orgaanien kehittyminen riippuu myös siitä, kykeneekö sielu pitemmän ajan syventymään johonkin tiettyyn tuntoon, sisäistämään sen. Siihenhän pyrkii juuri taide. TV on tällainen jokamiehen moderni maalaus-kangas, joka maalaa itse itsensä ja jota sitten ihmiset hyppyhiiritäjuisesti seurailevat.

Uusi ihmiskuva

Samoin tämän vuosisadan ja varsinkin juuri tämän hetken hengen vaatimus on Uusi Ihmiskuva. Ei enää jähmeän staattinen, ulkoiseen hahmoon pitäytyvä, vaan kerta-kaikkinen fyysisen hahmon ohittava kohden sielullisen hahmon havaintoa kaikissa liikkeissään ja väreissään! Tässäkin suhteessa TV on vääntämässä tajuntaa päivastaiseen suuntaan. Väri-TV:n värihehkus on loistava illuusio sielullisesta havainnosta, mutta muodossaan se pysyy visusti uutistenlukijoitensa tiukkarajaisissa muodoissa. Todelliseen välittömään havaintoon voi päästä vain siten, että ihmissielu itse lähtee voimakkaiden muunnosten, metamorfoosien tielle.

Siinä missä Kalevala-laulanta, siis vanha henkisen olemisen kokeminen lopullisesti katosi kansasta, syntyi sen tilalle TV. Nyt meidän täytyisi sisäisesti ponnistaa tuo laulaja, inspiraattori takaisin, mutta henkilökohtaisesti, persoonallisesti, ei enää minkään kansanhengen tukemana. Silloin lopullisesti tajuaisimme TV:n mielettömänä kulttuurisyöpänä ja — emme kiikuttaisi sitä kaatopaikalle, vaan tekisimme siitä taideteoksen: maalaisimme sen kuvapinnalle spektrin. Emme avaisi TV:tä enää koskaan, vaan hiljaa avaisimme mieleemme sisäisen telkkarin mietiskelemällä hartaana noita värejä; tajunnan ikiomia aakkosia. □

Avioliiton nykyisyys ja tulevaisuus

Kriittinen korkeakoulu järjesti Helsingissä 25.11.1980 tilaisuuden, jossa pastori Jussi Tuuri alusti avioliiton muodon pysyvyydestä muuntuvassa yhteiskunnassa, kirkon perheasiain sihteeri Kaarle Viika avioliiton ympäristöstä ja erityisluonteesta ja kotitalousopettaja Riitta Harjunen vastuusta yksilön ja yhteisön tasoilla.

Jussi Tuuri:

Avioliitto yksi ajan ongelmalapsista

Avioliitto astuu aikamme tietoisuuteen lähinnä ongelmallisuutensa vuoksi. Samanaikaisesti voi seurata, kuinka tämä tekijä yllättäen yhdistää kaikkia maailmankatsomuksia. Avioliitto on yksi ajan ongelmalapsista.

Etsittäessä avioliiton perusolemusta täytyy meidän nähdä tämän päivän avioliittokäsitteen ja tämän päivän ihanneavioliiton lävitse. Ilmiöt, jotka avioliittojen onnellisuuden eteen nousevat, kertovat ainakin sen, että jotakin oleellista täytyy tulla mukaan, jos avioliittomiestä yrittäjä uskaltaa vielä toivoa vakavissaan.

Tarkasteltaessa avioliittoa yhteiskunnalliselta näkökannalta voidaan sanoa: Ihmissuhde, joka on saanut liiton piirteitä, alkaa elää omaa itsenäistä elämäänsä. Sillä on oma juurtumisnopeutensa ja -voimansa ympäröivään ihmisyhteisöön ja sillä on oma yksilöllinen kohtalonsa. Se elää ja vaikuttaa ajassa. Tältä kannalta katsottaessa ilmenee kuitenkin suurin osa avioliiton nimiin luettavista vaikeuksista varsinaisen ihmissuhteen ulkopuolelta tulevaksi. Ehkä liiton ongelmallisuus tänä päivänä onkin enemmän sen kiinnittymisvaikeutta yhteiskuntaan ja puolisoiden pinnallista suhdetta omaan maailmankatsomukseensa?

Jokainen suhde, joka jo saa liiton muotoja, alkaa elää. Se saa myös oman sisään- ja uloshengityksensä. Sillä on vahvistuva kyky ottaa kannettavakseen ulkoisen maailman vaikutusta — myös sosiaalisen kentän ja aviopuolisoiden henkilökohtaisesta kehityksestä johtuvia ongelmia. Sillä on myös kyky antaa ulkomaailman käyttöön sitä, mikä on muunnettua ja voitettua.

Niin nykyinen avioliiton käsite kuin muotoinkin vaatii rajausta ja tarkennusta. Edelläoleen voi nähdä jakona liiton yksityisen alueen ja vaikutusalueen välille. Vahvemman motivaatiopohjan löytäminen 'yksityisyritteliäisyydelle' on ehkä keskeisen haaste aikamme avioliitolle.

Liiton muotoja kolme

Tietoisena siitä, etten toista mitään yleisesti hyväksyttyä jakoa vaan katsoessani ihmissuhdetta elävänä kokonaisuutena sosiaalisine riippuvuuksineen, olen näkevinäni kolme kokonaisuutta:

Avioliitoksi ymmärrän liiton muodon, joka on sovittu toistaiseksi kahden ihmisen välille. Sen vaikutus on lähinnä yhteisen kohtalon alue, käytännön alue, yhteisen omaisuuden

alue. Tämän suhteen vaikutuksen vahvin ilmaus on ehkä yhteinen lapsi, mutta tässä siirrymme avioliittokysymyksestä jo perheksymyksen puolelle. — Jo avoliitolla voi siis nähdä hyvin erilaisia vaikutusmuotoja, joille lähes kaikille kuitenkin on ominaista, että ne ovat luonnostaan kasvaneita ilman välttämättömiä tietoista päätöksiä.

Toisena liiton muotona voi pitää siviilivihkimisen kautta tapahtunutta liiton solmimista. Siinä maailmankatsomusta mukaanottamatta asettaudutaan yhteiskunnan eteen (sinänsä sana 'vihkiminen' ei kuulu oikeudelliselle vaan vakaumuksen alueelle). Lupa sisälsi pyrkimisen suhteen pysyvyyteen uskollisuuden, rakkauden ja keskinäisen kunnioituksen tukemana.

Kolmantena mahdollisuutena koen maailmankatsomuksellisen yhteyden mukaanoton liittoa muodostettaessa. Tämä liitto kattaa edellisten lisäksi vakaumuksen alueen. Vakaus on myös liitossa muotoa antavana. Se koetaan voimistavana aviopuolisoiden omien henkilökohtaisten mahdollisuuksien lisäksi. Siis liitto tuetaan näin ihmishän mahdollisuudet ylittävän korkeamman yhteyden siunauksella. Tämän koetaan antavan kestäkykyä ja voimaa liiton pysyvyydelle.

Sosiaalisessa kentässä samanarvoisuutta

Tämä järjestys ei ole tarkoitettu arvojärjestykseksi, vaan eri motivaatiopohjien antamiseksi erotteluksi.

Immissuhde luo siis tosiasioita ulkoiseen todellisuuteen. Yhteisenä ilmiönä kaikissa näissä muodoissa on se, että lupaus synnyttää tosiasioita. Tällä tavalla tarkasteltaessa ihmisen suhteen vaikutusta sosiaalisessa kentässä osoittautuu hyvin vaikeaksi rajojen vetäminen suhteen ja liiton välille. Liiton kestävyys ajallinen pituus, liiton mukana syntynyt omistusoikeus eri asioihin jne. vaikuttavat hiukan pinnallisilta syiltä tällaiseen jaotukseen.

Avoliitto suuntautuu lähinnä yksityissuhteen alueelle, ja vastuu liiton vaikutuksesta on epämääräisesti määritelty useimmissa asioissa (tämä vaikea määriteltävyys ilmenee näkyvästi aina avoliiton eron yhteydessä). Siviiliavoliitto avautuu myös yhteiskunnalliselle tasolle ja tapahtuu sen tietoisuuden saattelemana. Maailmankatsomuksellinen

avoliitto on edellisten lisäksi myös yritystä henkisen yhteyden mukaanotolle liitossa vaikuttavaksi tekijäksi.

Hahmottelemani jako näyttäytyy mielestäni jo ilmiöiden välittämänä, vaikka tänään liittoon suuntautuva valitsee oman tiensä tuntumien enemmän kuin käsitteiden mukaan. Uskon jaon tiedostamisen tulevan kuitenkin kasvavaksi haasteeksi sisäisen vapauden olemassaololle aina lainsäädäntöä myöten. Vaikeutena nykyisessä tilanteessa on, ettei nähdä tarpeeksi selvästi eroa yhteiskunnallisen ja maailmankatsomuksellisen avoliiton välillä.

Tulevaisuuden liitto pysyvänä tosiasiana, joka jatkuvasti kasvaa ja muuntuu, voi olla ainoastaan vapaa liitto. Kysymys ei niinkään ole siitä, kuinka avoliitto voi sopeutua muuttuvassa yhteiskunnassa, vaan kuinka ihmishän vapaudesta käsin voidaan ottaa välineeksi ihmiskunnan sisäisen kehityksen eteenpäinviejänä. Sisäinen voima tulee vapaudesta ja henkisen vastuun kantamisesta. Vapaudesta, joka virtaa ihmishän suhteen puolelta ja henkisestä vastuusta, joka yhtyy maailmankatsomukseen. Avoliiton kesto on riippuvainen yksinomaan halusta kantaa kaikista sosiaalisista ja henkisistä heikkouksista huolimatta. Mikään muu voima ei voi pitää liittoa ehjänä kuin se, että minä vapaudestani sitä tahdon — oikeutettuna vain siihen, mitä myös toinen voi tahtoa. Itsensä ylittäminen tässä muodossa muodostuu sosiaalisen elämän perussolun perusvoimaksi. Aikansa radikaali J.W.Goethe ilmaisi kantansa avoliittoon (vaikkakin vielä turvallisesti päiväkirjansa suojissa): "Avoliitto tulisi uskaltaa asettaa kyseenalaiseksi joka viides vuosi!" Tällä uskaltamisella hän koki mahdolliseksi voittaa pinnallistumisen vaaran. Goethen lauseen totuus aikamme haasteissa voi olla avoliiton kyseenalaiseksi asettamista joka päivä ainakin ihmisen omassa mielessä. Sen kautta mahdollistuisi kurottautuminen alueelle, jossa "minä tahdon" on löydettävissä.

Kysymys avoliiton pysyvyydestä ja muodosta nykyisistä ilmiöistä luettuna sisältää enemmänkin kysymyksen liiton ja ihmishän elävöittämisestä sillä tavalla, että jokainen muoto, jonka avoliitto ottaa, olisi tahdon elävöittämää ilmausta. Tahdon ilmausta, joka on samanaikaisesti terveen vapauden eli syvemmän tahdon ilmausta ja ihmisen olemassaolon henkisen perustan hyväksymistä. □

Kaarle Viika:

Avioliitto instituutiona ja parisuhteena

Lähdettäessä tarkastelemaan avioliiton nykytilannetta on paikallaan tutkia sitä ympäristöä ja maaperää, johon yksityinen avioliitto sijoittuu. Näen tässä ennen muuta kolme varsin voimakasta vaikuttajaa:

Yhteiskunta ja yhdyskunta rakenteineen vaikuttavat ymmärrettävästi varsin voimakkaasti avioliittoihin. Kysymys on siitä mitä mahdollisuuksia yhteiskunta tarjoaa avioliiton perustehtävien toteutukselle ja perhe-elämälle, millä tavalla se toisaalta rajoittaa tai jopa nostattaa ongelmia. Tähän asia-alueeseen liittyy esimerkiksi lainsäädäntö, tulonjako sekä työ- ja asumisolosuhteet. Samoin vastavasti välitön yhdyskunta vaikuttaa merkittävästi avioliiton ja perheen tilanteeseen. On huomattavan suuri ero siinä, asutaanko esimerkiksi asumälähiössä tai maaseudun syrjäkylällä.

Ihmissuhdejärjestelmä, johon avioliitto jäsentyy on toinen merkittävä, vaikutusvoimainen asia-alue. Tilanteeseen vaikuttaa ihmissuhdeverkoston mahdollinen tiheys tai harvasilmäisyys ja tiiviys. Kysymys on siitä, miten yksityinen avioliitto jäsentyy sukulaissuhteisiin. Mikä vaikutus on näillä tai näiden puutteella?

Vähäinen ei myöskään ole merkitykseltään kulloinenkin *arvojärjestelmä*, joka yhteiskunnassa normittaa avioliittoa ja ilmaisee siihen liittyviä merkityssisältöjä. Yksityiseen avioliittoon vaikuttavat myös välittömän ihmisyyshäviön avioliittoa koskevat arvostukset.

Edellä mainittujen aviosuhteen ulkopuolisten tekijöiden vaikuttavuudesta riippuu, kuinka tiukasti yksityinen avioliitto on ympäristönsä lujittama instituutio tai missä mää-

rin oman sisäisen suhdedynamiikkansa säätelyä tai sen varassa. Todettakoon, että nykyisessä tilanteessa aviosuhteen sisäiselle dynamiikalle on tullut suhteellisesti enemmän painoa kuin varhaisempina vuosikymmeninä. Ulkopuoliset tekijät eivät anna sanottavasti tukea avioliitolle. Merkitystä tulee siis enemmän sille, kuinka vahva avioliitto on parisuhteena kestävässä kohtauksessa kriisejä.

Aviosuhteen erityisluonne

Joudumme kysymään, millä tavalla avioliitto on omalaatuinen parisuhteena. Voimme löytää kolme ominaisuutta. Se on pitkäaikainen, intiimi ja intensiivinen suhde.

Avioliitto rakennetaan pitkäaikaisuuden merkeissä. Näin voimme sanoa, vaikka varsin runsaasti avioeroja esiintyykin. Ajatellen sukupolvien välistä ulottuvuutta avioliitto on elinikäinen prosessi. Aviosuhteeseen sijoitetaan läheisyyden, rakkauden ja hellyyden osoituksia. Nämä ovat perusluonteeltaan intiimejä tunteita. Niihin liittyy syviä fantasioita ja unelmia onnellisesta ja hyvästä tulevaisuudesta läheisen ja rakkaan ihmisen kanssa. Tästä syystä avioliiton parisuhteessa tunteet muodostuvat intensiivisiksi. Avioliitto solmitaan yleensä hyvien odotusten merkeissä. Aviopuolison valinnassa pyritään etsimään sitä ihmistä, jonka kanssa voisi elää onnellisena, johon voisi kohdistaa omat rakkauden ja hellyyden tunteensa sekä saada vastavuoroisesti rakkautta ja hellyyttä. Nämä ovat ehkä parhaita tunteita, mitä ihminen voi kokea. Ymmärrettävästi tästä syystä avioliitossa myös negatiiviset tunteet saattavat syntyä myös varsin intensiivisiksi. Kokiessaan pettymystä hyvien tunteittensa toteutumisen asianomainen reagoi suuttumuksella. Aviopuoliso nähdään oman elämän todelli-

suuteen läheisesti liittyvänä, jopa omaan elämäntilanteeseen syvästi vaikuttavana henkilönä. Tästä syystä pettymysreaktiot ovat varsin voimakkaita ja intensiivisiä. Herkästi ne nostattavat kysymyksen: olenko tehnyt väärän valinnan, mitä merkitsee se, että olen elinikäisesti sidoksissa tuohon ihmiseen? Mitä merkitsee se että hän on lasteni vanhempi? Reaktio saattaa olla suorastaa paniikinomainen varsinkin, jos avioliiton aikana paljastuu sellaisia asioita, joihin puolison on vaikea liittyä ja jäsentää omaan elämänsä todellisuuteen. Rakkaus ja viha ovat näin ollen lähellä toisiaan.

Länsi-saksalainen professori Guido Groeger sanoo, että keskeinen ongelma nykyajan avioliitossa on autonomian ja integraation ongelma. Ajatelkaamme integraatioprosessia, joka syntyy avioliiton solmimisen jälkeen. Ottaisin vertauksen elinsiirrosta. Keskeistä tällöin on, miten elimistö hyväksyy tai hylkii tuon uuden solukon. Aviosuhde on laadultaan intiimi ja käy siksi perusprosessiaan siinä, missä määrin minuuteni hyväksyy tai hylkii puolison psykofyysisen tai sosio-kulttuurin todellisuuden yksityiskohtia. Tätä hyväksymis/hylkimis/sulautumisprosessia voidaan pitää aviosuhteen peruskriisinä. Nykyajan sen merkitys on ratkaisevasti kasvanut. Varhaisemmin, jolloin naistan ollessa kotona avioliitot olivat ns. täydentäviä avioliittoja, autonomia ei ilmeisesti ollut niin merkittävä tekijä. Nykyisin, kun naiset omaavat myös ammatti-identiteetin ja avioliit-

tot ovat muodostuneet ns. rinnakkaisavioliitoiksi, on autonomian ja integraation ongelma saanut lisää merkittävyyttä.

Voidaan sanoa, että avioliitto on joutunut nykytilanteessa elämisen muodon muuttuessa vaikeaan ja epäkiitolliseen asemaan. Sen merkitys ei ole sinänsä vähentynyt; pikemminkin voidaan sanoa, että se on saanut lisää merkittävyyttä. Sen sijaan avioliiton mahdollisuudet toteuttaa perustehtäviään läheisenä, intiiminä ja pitkäaikaisena ihmissuhteena sekä uuden sukupolven taustayhteisönä ovat vaikeutuneet. Se että ihmisillä on vaikeuksia avioelämässään, on ymmärrettävästi yksilöllinen ja tätä ihmissuhdetta koskeva asia. Koettu kipu on aina yksilöllistä. On kuitenkin nähtävä, että ongelmilla on laaja yhteisöllinen taustansa. Yksilölliset kysymykset ovat kiinteässä vaikutusyhteydessä yhteiskunnan ja yhdyskunnan tilaan. Olemme tekemisissä yhteisöllisen rakenteen kanssa kokonaisuudessaan, johon kuuluu myös vallitsevan kulttuurin ja siinä kehittyvien arvojen sisältö. Kehittyvät arvot ovat suhteessa yhteisön tilanteeseen. Vuosien saatossa voimme nähdä arvojen muuttuvan ja saavan uudenlaisia painoituksia. Inhimillisessä elämän kokonaiskuviossa avioliitto ja perhe-elämä omaavat niin tärkeitä tehtäviä, etteivät ne menetä merkitystään. On vain kysymys siitä, miten häiriötekijät voitaisiin poistaa jotta perhe-elämä ja avioliitto saisivat kiitollisemmat mahdollisuudet perustehtävänsä toteuttamiselle. □

Riitta Harjunen:

Vastuusta avio- ja avoliitossa

Tänä päivänä tuntevat miehet ja naiset itsensä vapaiksi. He tuntevat vapautensa siten, että heitä eivät voi estää suvut, lait, instituutiot, ns. julkinen mielipide tai mikään muukaan kun he tekevät ratkaisunsa miehen ja naisen välisen yhteiselämän muodosta. Mennyt vuosikymmen tämän osoittaa. Vuosikym-

menen alussa ei tunnettu avoliitto-nimitystä. Silloin saatettiin usein puhua 'susipareista'. Tänä avoliitto on yhtä yleinen käsite kuin avoliittokin. Ja keskustelua käydään niin avo- kuin avioliitonkin oikeudellisista velvotteista. Avioerot ovat tulleet jokapäiväisiksi tapahtumiksi eivätkä nekään mitään kovin suurta

kummastusta herätä, niinkuin ne saattoivat vielä kymmenkunta vuotta sitten tehdä. Julkisten tiedotusvälineiden kautta ovat intimmimmätkin yksityisasiat miehen ja naisen välisessä suhteessa tulleet 'kaiken kansan purtavaksi'. Julkisen vallan, kirkon ja oikeuslaitoksen kannanottoja tältä alueelta seurataan tarkasti ja ihmiset niitä myös sangen helposti esimerkiksi lehdistössä kommentoivat. On ihmisiä, joiden mielestä avioliitto perinnäiseen tapaan on ainoa oikea ratkaisu. paan on ainoa oikea ratkaisu.

Avoliitto uuden sisällön etsimistä

Puuttumatta nyt enempää julkisuudessa käytyihin keskusteluihin haluaisin viedä avotai avioliiton suhteen syntyvän ratkaisun ihmisyksilön tasolle, eli haluan sanoa, että vain kukin ihminen itse voi löytää itselleen sopivimman ratkaisun, silloin kun hän tämänkaltaisen valinnan eteen elämässään joutuu. Ulkopuolelta tätä ratkaisua ei voi tehdä. Jo se, että avioliitot ylipäättään ovat syntyneet on minusta osoituksena siitä että valmista mallia ei enää niin vain hyväksytä. Ihmiset, eteenkin nuoret etsivät uutta ratkaisua. Minusta he eivät sitäpaitsi etsi niinkään ulkoista muotoa kuin uutta sisältöä, uutta elämänlaatua. Tässä sisältöhakuisuudesta ja sen merkityksestä on minusta myös todisteena se, että kaikki arvioinnit, joita yrittää avioliiton suhteen tehdä, vaikuttavat enemmän tai vähemmän morali-soinneilta. Siksi, kun yhteiskunnan taholta yritetään avotai avioliittokysymyksessä ihmisiä holhota, ei tämä holhous enää saavuta vastakaikua. Niin on vähitellen tultu aikaan, jolloin ihmisten on ruvettava ottamaan huomioon jokaisen yksilön vapaus päätöksensä suhteen.

Tässä yhteydessä korostaisin tätä jokaisen ihmisen vapautta ratkaisujensa suhteen. Toisen puoli tästä vapaudesta on, että kaikki ihmisen yksityisetkin päätökset heijastuvat koko ihmisyhteisöön. Siten ihmisen vapauteen liittyy vastuu. Ja tämä vastuu on olemassa, tiedostaapa ihminen sen päätöstä tehdessään tai ei. Vastuu on olemassa, olkoon kyseessä avioliitto, avioliitto tai avioero.

Tämä vastuu tosin, silloin kun se nykyisin nähdään, nähdään sangen maallisessa elämässä, ja tähän alueeseen juuri erilaisella lainsäädännöllä yritetään ottaa kantaa san-

gen vanhentuneinkin perustein.

Vastuu henkisen maailman edessä

Laajentaisin kuitenkin tämän vastuu-alueen myös siihen alueeseen, joka tänään on usein unohtuksissa: ihmisen vastuun henkisen maailman edessä.

Tavallisena ihmisenä kuvaisin tätä henkistä vastuualueutta näin: ihminen voi ja pystyy asettamaan jokaisen ratkaisunsa ikäänkuin korkeamman itsensä tarkasteltavaksi. Ihminen pystyy punnitsemaan ratkaisujaan aivan uudesta näkökulmasta. Maallisten lakien merkitys kestää maallisen elämän ajan, henkiset lait ovat ikuisia. Tätä kauemmaksi katsovaa ihmistä haluan tuoda esiin tuolla pyrkimyksellä tarkastella asioita korkeammasta itsestä käsin. Tämä tarkastelutapa ei sido sinänsä eikä poista etukäteen mitään olemassaolevaa valinnanmahdollisuutta, mutta sen sijaan se voi tuoda esiin uusia parempia vaihtoehtoja. Ihmiselämä on täynnä koettelemuksia ja yllättäviä käänteitä. Niitä ilmenee kaikissa ihmisten välisissä suhteissa. Avoliitto voi olla yhtä vaativa kuin avioliittokin. Kaikissa päätöksissä astumme ikäänkuin portista uuteen vaiheeseen ja itsestämme riippuu, kuinka tämän vaiheen kohtaamme, onko tämä vaihe meille haaste jatkaa työtä vai jäämmekö odottamaan muualta tulevaa apua. Sisimmässään ihminen tekee työtä "mikä on oikein, mikä on väärin"-kysymysten vaiheilla tai sitten hän ei tee.

Kun avioliitto koskettaa tänään niin monen vapautta kaipaavan ihmisen mieltä, esittäisin lopuksi muutaman kysymyksen avioliiton suhteen:

Onko avioliitto sen todellisessa, sakramenttaalisessa mielessä vielä edes toteutunut maan päällä?

Onko avioliitto toteutettu siten, että siinä voidaan ottaa mukaan myös henkisen maailman kanta?

Mikä merkitys on miehen ja naisen välisellä elämänyhteydellä ihmiskunnalle?

Mitä kuvaa avioliitto ihmiskunnan kehityksessä edustaa?

Näihinkin kysymyksiin voi ihminen etsiessään löytää vastauksen.

Ja parhaan mahdollisen ratkaisun oman elämäntilanteensa kohdalla löytää varmasti jokainen, joka sitä vilpittömästi etsii. □

Erkki Haaranen:

Olemmeko rationalismin aitauksessa?

Rationaalisen arvomaailman ainekset lo-
giikka, objektiivinen tieto ja materia saavat
merkityksensä irrationaalisen arvomaailman
— yksilön luovuuden ja subjektiivisen näke-
myksen — kautta. Psykofyysisenä olentona
ihminen ulottuu näille molemmille arvoalu-
eille. Itsekunkin tehtäväksi jää suhteuttaa
näistä aineksista yksilöllinen, kunkin olosuh-
teita vastaava kokonaisuus, johon ihmisen
identiteetti ja pätevydentunne voivat raken-
tua.

Fyysinen toimeentulo on tarpeistamme
päällimmäinen, siis perusta, jolta kehitys voi
jatkua. Teknologian avulla olemme nyt
saavuttaneet tuon perustan. Kehityksemme
näyttää silti jatkuvan pelkän fyysisen toimin-
nan pohjalla, ikäänkuin se olisi elämän
tarkoitus. Tämän näkemyksen viitoittamana
olemme ajautuneet mielipideaitaukseen, jon-
ka sisällä edelleen olemme järjestäytyneet
'hyvinvoinnin toteuttamisesta' syntyneitä nä-
kemyseroja puolustaviksi poliittiseksi ryhmit-
tymiksi — vastakkaisasetelmiksi. Ja koska
kukin ryhmä toimii omilla ehdoillaan, niin
esiintulevista vaikeuksista syytellään erilais-
ten näkemysten puolustajia.

Kulttuurissamme laimin- lyödään mielentasapainon kehittämistä

Yksinomaan järkeen vetoavan objektiiv-
isen tiedon ja rationaalisen näkemyksen
valtaamassa kulttuurissamme yksilön tasa-
painoisuus on joutunut uhanalaiseksi. Tämä

ilmenee kasvavina mielentarveys-, alkoholi-
ja rikollisuusongelmina. Fyysisen toimeentu-
lon saavuttamisen jälkeen ihmiselle läheisin
ja tärkein asia, mielentasapainon kehittämi-
nen on kasvatus- ja koulutustilanteissa
laiminlyöty oppiarvojen ja toiminnallisten
valmiuksien tavoittelun ollessa etusijalla.

Subjektiivisen totuusalueen, johon yksilön
tasapainoisuus tai tasapainottomuus perustu-
vat, olemme toisarvoisena sivuuttaneet tehok-
kuutta tavoiteltaessa.

Näihin päiviin saakka hyvin toiminut
fyysisen toimeentulon tarvemotivaatio ei kui-
tenkaan enää riitä, etenkin nuorisolle, jolle
välttämättömästä aineellisesta toimeentulos-
ta on tullut lähes itsestäänselvyys. Tasapai-
noisuuden saavuttamiseen tämä ei suinkaan
riitä, koska hyvätkin fyysiset toimeentulo-
mahdollisuudet tekee samantien tyhjäksi
mielekkyyden ja tarpeellisuuden tavoittelun
laiminlyönti.

Ihmisen tunneperäinen alue unohdettu teknologian valtakaudella

Kulttuurissamme yritetään hallita kaikkea,
myöskin järjen ulottumattomissa olevaa irra-
tionaalista aluetta, rationaalisesti, mikä on
paradoksi sinänsä. Tämä on kuitenkin
vallitseva käytäntö, jonka toimivuutta on
tuskin edes asetettu kyseenalaiseksi. Kaikesta
huolimatta ongelmamme juuret saavat 'voi-
mansa' tältä laiminlyödyltä alueelta, jonne
rationaaliset toimenpiteet eivät ulotu.

Objektiivisesti todettavissa oleva, järkeemme vetoava tieto ja toiminta hallitsevat ja pyrkivät samalla väheksymään, jopa kieltämään, yksilön sisäisesti kokeman subjektiivisen arvomaailman merkityksen.

Mittavien saavutusten, luonnonlakeihin perustuvien aineellisten sovellutusten vuoksi, ihminen on voinut luottaa omaan järkeensä. Jonkin aikaa on saattanut tuntua siltä, että muuta ei tarvittaisikaan, onhan aineellinen elintaso noussut koko ajan!

Kuitenkin emootioiden hallitsema subjektiivinen arvomaailma on yksilölle sekä läheinen että todellinen. Näin ollen kyseessä on käyttäytymisen ja koko henkisen elämän perustekijä, jota emme voi ohittaa. Koska emme ole saaneet ohjausta tämän alueen ymmärtämiseksi, sen sekottuminen useimmiten vain epämääräisenä käsitteenä maailmankatsomukseemme aiheuttaa suoranaista vahinkoa.

Tuskin olemme huomanneet, että nyt jos koskaan olemme yleisemmin vapautumassa fyysisen toimeentulon uhanalaisuudesta, samalla kun energiamme on jäämässä vaille määrätietoista kehittämis- ja purkautumiskohdetta. Tämän vuoksi tarvitsemme nyt laajemman näkemyksen ihmisyydestä ja ennen kaikkea uuden *kehitysmotivaation*. Pelkästään rationaalisen maailmankuvan varassa emme kykene ymmärtämään yksilön tuhoikäyttämistä emmekä hallitsemaan energiamme ohjautumista tuhoamistarkoituksiin.

Mielentasapainoisuus perustuu subjektiiviseen identiteettiin

Ihmisen etuoikeus — tietoisuus olemassaolostaan — tekee hänestä oudosti käyttäytyvän muihin luomakunnan jäseniin verrattuna. Tämä tietoisuus näyttää merkitsevän, että hänen on oivallettava oma itseisarvonsa, jotta hän voi elää toisten rinnalla asettumatta heidän ylä- tai alapuolelleen.

Yksilöinä eroamme toisistamme sekä fyysisesti että psyykkisesti; ennen kaikkea kunkin psyykkinen erilaisuus tulisi nähdä rikkauteen. Persoonallisen identiteetin löytäminen on jokaiselle mahdollista, kunhan vaan toimii määrätietoisesti. Ihmisen on löydettävä omaan persoonallisuuteensa rakentuva identiteetti, jotta hän pystyisi hyväksymään ja

arvostamaan itseään. Vasta tämän jälkeen hän voi ymmärtää toisia ja heidän erilaisuutensa ja on kykenevä vastuulliseen vuorovaikutukseen. Myöskin ympäristön taholta tarvitaan valmiutta ohjaamaan kehittyvää yksilöä tätä yhteistä tavoitetta kohti.

Yksipuolinen arvomaailma ei edistä mielentasapainon syntyä

Ihminen on evoluution alaisen luonnon osa. Itse meidän ei tarvitse päättää olla jotakin, vaan tärkeämpää on tavoittaa se, mitä jo olemme. Tehtävämme on oppia tätä ymmärtämään ja pääsemään yhteyteen itsesämme olevan kokonaisvaltaiseen kehitykseen ohjaavan voiman kanssa. Yleisesti ottaen kulttuurissamme ei ole varauduttu kohtaamaan evoluution ihmiselle tekemää kepposta. Tajuntaamme on sulautunut potentiaalisena energiaa, joka vaatii meitä evoluution palvelukseen. Tähän 'kehityspaineeseen' meidän tulee tutustua. Se ei salli kehityksen pysähtyvän rajallisen ymmärtämyksemme ja mieltymystemme aitauksiin.

Niin kauan kuin olemme itsekeskeisen ymmärryksemme hallitsemia 'pelkkiä järkiolentoja', olemme jakautuneena järki- ja tunneosaan. Siksi koemme sisimmässämme erillisen arvosteleavan mestarin — syrjäytetyn, mutta alistumattoman oman minämme. Tämä erillisyyden tunne poistuu vasta, kun opimme tuntemaan itsemme kokonaisvaltaisena. Silloin voimme vihkiytyä sisimpäämme hallitsemaan ajatuksiamme — eivätkä ne meitä. Siten valmistaudumme astumaan omaa logiikkaamme suuremman viisauden, rakkauden palvelukseen. Tuskin kukaan on siihen heti täysin kykenevä, mutta jo sen olemassaolon tunnustaminen ja määrätietoinen pyrkimys sen tuntemiseen antaa sisäisen varmuuden: 'olemme tiellä'. Tämä oivallus ohjaa energiamme positiivisuuden palvelukseen, jossa kaikille löytyy oma paikkansa, varmuus tarpeellisuudesta ja pätevydestään.

Nykyinen ihanne- ja tavoitemallisto vaatii uusiutumista

Erillisyyden tunteen vuoksi ihmisellä säilyy

mielikuva pätemättömydestään, vaikka hän käyttäikin kaikki mahdollisuutensa sen poistamiseen. Nyt vallitsevien rationaalisten ihante- ja tavoitemallien varassa olemme samaistuneet järkemme varaisiin käsityksiin itses-
tämme. 'Tiedämme' olevamme se, mitä nähtävissä olevat saavutuksemme ja tavoitteemme osoittavat. Ollaksemme evoluution palveluksessa tarvitsemme jatkuvasti uusiutuvia ihanteita ja tavoitteita — jotta emme tuhoutuisi kehitykseen sopeutumattomina.

Tällä hetkellä olemme vakavien yksilö- ja yhteisöongelmien edessä. Ne ovat tulleet samansuuntaisiksi sitä mukaa siellä, missä tietty aineellinen elintaso on saavutettu. Ja vain siihen saakka nykyinen motivaatiomme ylettyy! Ongelmien syyt ovat selvästi yhteydessä pätemättömyys- ja turhaantumisilmiöihin. Ne riittävät kaikkien päällimmäisten ongelmien yhteiseksi nimittäjäksi.

Ihminen on ainoa luomakunnan edustaja, joka voi tehdä itsemurhan, mihin monet yksipuolisten arvojemme turhauttamat ihmiset epätoivoisina päätyvät. — Vuosittain heitä on Suomessa n. 1000 ja he kuuluvat kaikkiin yhteiskuntaluokkiin.

Eläimet eivät aseta (tai eivät voi asettaa) olemassaoloon ja itseisarvoaan kyseenalaiseksi, vaan toimivat aina itsensä ja lajinsa etujen mukaisesti. Niinpä linnut, kalat ja sopulit saattavat joukoittain tuhoutua etsiessään muuttovaistonsa pakottamina — tuskin tuhoaan — vaan edullisempia elinolosuhteita. Eläimet siis edelleenkin ovat siinä paratiisissa, josta ihminen joutui pois tultuaan tietoiseksi olemassaolostaan.

Pätevydentunne oleellinen osa mielenterveyttä

Harmoonisten ihmissuhteiden edellytyksenä on luottamuksellinen ja vastuuntuntoinen vuorovaikutus. Mielentasapainonsa saavuttaneelle tällainen kanssakäyminen on luonnollista. Hän pystyy arvostamaan paitsi itseään myöskin toisia ja pyrkii ymmärtämään heidän vaikeuksiaan. Tuskin osaamme kuvitella elämää yhteisössä, jossa sellaiset ihmiset olisivat enemmistönä!

Vailla tasapainoiseen subjektiiviseen arvo-
maailmaan perustuvaa identiteettiä tavoittelemme arvovaltaa, jonka välineitä ovat asema, varallisuus, tittelit, erilaisten kilpailu-

jen voitot jne. Samaistuneina näihin välineellisiin saavutuksiin joudumme niiden rooli-
hahmoina todistelemaan pätevyyttämme ennenkaikkea omalle järjellemme ja edelleen velkomaan toisilta itsemme hyväksymistä. Tällaisen epäaidon todistelun ympärille kehitty myrkyttynyt ilmapiiri.

Sen sijaan, että määrätietoisesti pyrkisimme ymmärtämään itseämme evoluution paineessa ja sitä kautta koko ihmisyyden olemusta, olemme joutuneet keskinäiseen pätevyydenosoittamiskilpailuun, keräämään järkeilyämme vaatimia todisteita. Tämä tasapainoisuuden saavuttamiseen soveltumaton asetelma lataa yksilön vuorotellen pelon tai vihan tunteilla ja jättää hänet viimein aina yksin ahdistukseensa.

Toisaalta, jos omanarvontunteen tavoittelusta yritetään luopua, seurauksena saattaa olla masentuminen ja välinpitämättömyys aina apaattisuuteen saakka. Tällaisen ihmisen mielentila vaihtelee agressiivisuuden ja masennuksen välillä, jolloin hän on vaarana sekä itselleen että ympäristölleen. Käytännössä näiden asetelmien seuraukset ilmenevät lukemattomina erasteisina negatiivisina ilmiöinä.

Tuntematta itseämme tarkemmin olemme jättäytyneet oman järkemme varaan, mikä on johtamassa meidät ansaan, jopa tuhoon. Nämä ratkaisevan tärkeät asiat odottavat laajempaa ymmärtämystä ja hyväksymistä. Mikään ei kuitenkaan estä luottamasta suuremman viisauden olemassaoloon ja sen toimivuuteen. Käytäntö ei varmaan kärsi siitä, vaikka soveltaisimmekin tätä funktiota intuitiivisesti. Jos pystymme tunnustamaan oman järkeilyämme rajat ja pitämään evoluution kokonaisvaltaiset pyrkimykset omiamme viisaampina, näemme samalla ongelmien alkuperän, löydämme elämän mielekkyyden ja sitä kautta uuden arvomaailman.

Irrationaalisilla, uskonvaraisilla käsityksillä ja näkemyksillä on jokaisessa kulttuurissa enemmän tai vähemmän arvostettu asema. Järkeistämispyrkimyksistä johtuen ne ovat käytännössä saaneet monia ilmenemismuotoja. Voitane sanoa, että kaikki ne ovat yhtä oikeita kuin vääräkin — ne ovat ihmisen tulkintoja siitä evoluution paineesta, jonka alaisena hän tietämättään ja tahtomattaan on.

Esitetyt näkökohdat lienevät sopusoinnussa useimpien positiivisten ideologioiden kanssa; ne kaikki tarvitaan kehityksen taustaksi. □

Tapio Varis:

Ydinsodan kasvava uhka

Emme elä ensimmäistä kertaa aikaa, jolloin erilaiset maailmankatsomukset, uskonnollinen kiihko ja tieteenomainen tarkastelutapa kamppailevat keskenään vaikutusmahdollisuuksista yhteiskunnallisessa elämässä.

Sitävästoin elämme kyllä ensimmäistä kertaa sellaista aikaa, jolloin on mahdollista tuhota sekä ihmiskunnan nykyisyys että menneisyys ja tulevaisuus. Tämä voi tapahtua usealla tavalla, mutta kaikkein huolestuttavin mahdollisuus on ydinasekatastrofi.

Tasavallan presidentti toisti uuden vuoden puheessaan sen rauhantutkijoiden usein esille tuoman näkemyksen, että 'ydinaseet merkitsevät pelkällä olemassaolollaan uhkaa koko ihmiskunnalle'.

Uhka syntyy monenlaisista syistä. Olemassaoleville ydinaseille on jo tapahtunut ainakin runsaat kolmekymmentä sellaista onnettomuutta, joissa on oltu lähellä suurkatastrofia. Pienempiä onnettomuuksia on satoja. Silti niiden olemassaoloon on totuttu.

Pienet ydinaseet varsinaiseen taistelutoimintaan

Viellä huolestuttavampi uhka on se, että enää ei tyydytä pelkästään ylläpitämään ydinasepelotusta suurilla ydinaseilla, vaan kehitetään tarkkoja ja pienimuotoisia ydinaseita käytettäväksi varsinaisessa taistelutoiminnassa.

Tällaisia ydinaseita varten on luotu lisäksi sellaisia oppeja, joiden mukaan ydinaseita tulitaisiin todella käyttämään sotilaallisten yhteenottojen ratkaisemisessa, joskaan virallisesti juuri kukaan ei sano näin uskovansa.

Vaikka kysymys on tällä mahdollisuudella pelottelusta, ei voi uummistaa silmiään siltä tosiasialta, että yhteiskunnallisia valmiuksia kehitetään myös ydinaseen käyttöön. Ei voi myöskään välttyä siltä havainnolta, että suotuisan liennytyskehityksen jälkeen yhteiskunnallisia ongelmia pyritään jälleen ratkai-

semaan voimakeinoin — ainakin toistaiseksi. Tämä heijastuu myös ajattelutavoissa.

Sain äskettäin kutsun osallistua Hollannissa pidettävään, eurooppalaista ydinsotaa käsittelevään ensimmäiseen siviilien järjestämään asiantuntijakokoukseen. Aikaisemmin on pidetty samantyyppinen kokous ydinso-
dasta Yhdysvalloissa. Keskeisenä tavoitteena on ollut etsiä keinoja ydinsodan välttämiseksi, kuultavana on ollut myös korkeata sotilasjohtoa.

Yhdysvalloissa vuonna 1978 pidetyssä konferenssissa todettiin muun muassa, että taistelukentän "pieniä" ydinaseita tulitaisiin käyttämään jo vihamielisyyksien varhaisessa vaiheessa ja että tästä syystä päätösvalta niiden käyttämisestä tai käyttämättä jättämisestä tulee tosiasiaa siirretyksi poliittiselta johdolta, presidentiltä, sotatoimialueen komentajille.¹

Rajoitetun ydinsodan oppi

Olisiko mahdollista, että tehokkaiden sota-toimien toteuttamiseksi päätösvalta luisuisi poliittiselta taholta sotilaalliselle? Joka tapauksessa viime vuosina on jälleen esiintynyt jopa tieteellisuontoisissa julkaisuissa näkemyksiä, joiden mukaan ydinsodasta voitaisiin sittenkin selviytyä voittajana. On alettu puhua nk. "rajoitetun ydinsodan opista".²

Kun aikaisemmin arvioitiin, että suurimittainen ydinsota tuhoaisi 140 miljoonaa amerikkalaista ja 113 miljoonaa neuvostoliittolaista — ja tietysti muita kansoja — niin nyt ovat ydinasestrategit keksineet, että suuntaamalla uudet, tarkat ydinaseet vastustajan ydinsiiloihin väestökeskuksen sijaan, selviydyttäisiin molemmiin puolin "vain" noin 20 miljoonalla kuolleella. Lisäksi pohditaan vakavasti miten pienten ydiniskujen avulla voitaisiin voimakeinoin ratkaista kolmannen maailman alueella syntyneitä konflikteja. Viime vuonna esimerkiksi Pentagonin tukimus selvitti Yhdysvaltojen mahdollisuuksia käyttää pieniä ydiniskuja pysäyttämään Neuvostoliiton mahdollinen eteneminen Pohjois-Iranissa.³

Tällaiset "teoriat" ovat monella tavalla vaarallisia. Ne saavat ajatuksen ydinsodasta hyväksyttäväksi sekä kiihdyttävät asevarustelua siten, että toinen osapuoli saisi ehkäisevän ensi-iskun valmiuden. Sitäpaitsi on kiistanalaista onko rajoitettu ydinsota mahdollista lainkaan.

Tieteenharjoittajilla on jokseenkin yksimielinen käsitys siitä, että ydinaseiden käyttäminen aiheuttaisi peruuttamatonta tuhoa luonnolle, ilmakehälle ja ihmiselle. Henkiinjääneille tulee esimerkiksi uudenlaisia epidemiariskejä sen johdosta, että kaikkialla on hautaamattomia kuolleita ihmisiä ja eläimiä, monin kerroin lisääntyneet määrät viruksia, bakteereita ja sienilajeja sekä hyönteisiä. Erityisesti torakoiden on todettu selviävän hyvin säteilystä. Ihmisen kyky taistella tauteja vastaan laskee siksi, että ihminen on hyvin arka säteilylle. Sitäpaitsi ei olisi toimivia kulkuyhteyksiä, lääkettä tai energiahuoltoa.⁴

Kehityksmaiden ongelmat ovat luonteeltaan sellaisia, että niiden ratkaiseminen ei onnistu ulkopuolisten voimakeinoilla. Parikymmentä vuotta sitten vahvistui usko, että kylmän sodan vastakkainasettelun sijaan maailman ongelmia voidaan ratkoa kansainvälisellä yhteistyöllä. Keskeisiksi tavoitteiksi nousivat maailmanrauha, taloudellinen hyvinvointi, yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus ja kehitys.

Realistinen koulukunta ja rauhantutkimus

Kansainvälistä järjestelmää on 1950-60-luvuille saakka totuttu tarkastelemaan nk. "realistisen koulukunnan" oletusten avulla. Niiden mukaan kaikki valtiot taistelevat vallasta ja ainoa tapa taata rauha on vakiinnuttaa voimatasapaino, ainakin suurvaltojen välillä.

Tuo ajattelutapa osoittautui kylmän sodan aikana riittämättömäksi ratkaisemaan ihmiskunnan ja sen turvallisuuden ongelmia, koska se perustui yksinomaan ahtaisiin kansallisiin etunäkökohtiin ja puhtaaseen voimapolitiikkaan.⁵

Nykyaikainen rauhantutkimus syntyi paljolti vastareaktion harjoitetun tutkimuksen ja sitä heijastavan ajattelutavan valtavirtaukselle. Tosin vakava tutkimus sotien syistä oli Amerikassa edennyt jo toisen maailmansodan aikoihin.

Ahtaan kansallisen näkökulman sijaan tai ainakin sen lisäksi pyrittiin rauhantutkimuksessa kansainväliseen lähestymistapaan sekä sellaiseen soveltavaan tieteenharjoitukseen, joka auttaisi rauhanomaisen maailman rakentamista.

Yksioikoinen voimapolitiikka on aina joh-

tanut myös sisäpoliittisiin vainoihin. Kylmän sodan aikana nämä saivat usein antikommunismiin muodon, jota esim. Albert Einstein päättäväisesti vastusti. Hän tajusi muun muassa sen, ettei kiihtyvässä asevarustelussa keskeinen ongelma ollut esimerkiksi uuden vetypommituskeinojen kehittäminen, vaan se, etteivät ne, joilla oli todellinen valta, ole lainkaan halukkaita lopettamaan kylmää sotaa.⁶

Ahtaan kansallisen rajan ylittäminen oli lähtökohtana Bertrand Russelin ja Albert Einsteinin merkittävässä sodanvastaisessa julistuksessa vuonna 1955, joka sai laajaa ja arvovaltaista kannatusta. Julistuksessa todetaan, että "puhumme tässä tilanteessa, emme tämän tai tuon kansakunnan, maanosan tai uskontokunnan jäsenenä, vaan ihmisolentoina, ihmislajin edustajina, jonka katkuva olemassaolo on uhattuna". Tuolloin alkunsa saanut tiedemiesten sodanvastainen liike on merkittävässä määrin vaikuttanut yleiseen tietoisuuteen.

Tärkeää on myös ollut se, että heikomman ja sorretun osapuolen näkökulma on pyritty tuomaan esille. Vahvemman arvot tulevat kyllä toteutetuiksi kohtuullisessa määrin, mutta todellinen rauhantila voi syntyä vain tasa-arvoisuuden pohjalta.

On helppo tuomita oikeuksiensa puolesta kapinoiva kansa, mutta unohtaa kapinaan johtava sorto silloin, kun se sopii vaikkapa senhetkisiin kansallisiin etuihin.

Paavin lähettiläs tapasi Iranin uskonnollisen johtajan Ajatolla Khomeinin tarkoitukseen sovittaa panttivankikiistassa. Matka sinänsä sai hyvin julkisuutta, mutta ei Khomeinin vastaus Paavin lähettiläälle. Khomeini nimittäin sanoi seuraavasti:

"Kansamme on ollut shaahin toimesta monien kärsimysten kohteena. 37 vuotta nuorisolta vietiin mahdollisuudet kohtuulliseen elämiseen. Shaahin hallinnon rikokset ovat laskemattomat. Yksistään Yhdysvaltoihin viedystä öljystä saadut tulot shaahi käytti aseisiin, joita sitten käytettiin amerikkalaisissa sotilastukikohdissa. Tuona aikana olisimme halunneet kuulla edes yhden ulkomaisen hengellisen johtajan äänen, erityisesti suuren kristillisen johtajan, joka olisi noussut tämän sorretun maan puolesta. En usko, että Vatikaani ei olisi tiennyt mitä täällä tapahtui. ... Sallikaa minun muistuttaa teitä, että vaikka nuo ihmiset kutsuvat itseään kristiikiksi, heidän käyttäytymisensä on Jeesuksen

Kristuksen sanojen vastaista.”⁷

Ehkäpä näissäkin sanoissa olisi ajattelemisen aihetta.

Uuden kansainvälisen talousjärjestyksen ajatus

Viellä viime vuosiin saakka on vallinnut sellainen suotuista kansainvälinen ilmapiiri, että on ollut mahdollista edistää ainakin ajatusta uudesta kansainvälisestä talousjärjestyksestä, yleisestä ja täydellisestä aseidenriisunnasta ja liennytyksestä.

Viime vuosien kansainvälinen kehitys — ennen kaikkea taloudellinen epävarmuus — on vahvistanut äärivanhoillisia ajattelutapoja. Uusi talousjärjestys ja aseidenriisunta uhkaavat jäädä voimapolitiikan jalkoihin. Kansainvälisen rauhan, hyvinvoinnin, aseidenriisunnan ja luonnon tasapainon sijasta puhutaan kyynisesti valtataistelusta ja tarkemmin määrittelemättömästä kansallisesta edusta. Valtiomiehillä lienee selvä käsitys siitä, mitä he tarkoittavat puhuessaan kansallisesta edusta, mutta kapeneeko näkökulma ihmiskunnan laajuisiin ongelmiin jälleen ja löytyykö tarvittaessa Russeleita ja Einsteineja herättämään laajempaa tietoisuutta?

Onpa esiintynyt kirjoittajia, joiden mielestä sota on käyttökelpoinen keino maailman ylikansoituksen ongelman ratkaisemiseksi. Maailmansotien välisenä aikana oli suosittua lainata Oswald Spenglerin ajatuksia. Hänen mukaansa maailmassa menestynyt rotu ei ole koskaan ollut rauhanomaista ja että itse asiassa maailmanrauhaa ei voidakaan saavuttaa. Eräissä viimeaikaisissa kirjasissa Spengler on jälleen pulpahtanut esille.⁸ Oppelijahan on kaikenlaisia, mutta ongelma on siinä, että niitä pyritään myös toteuttamaan.

Ongelmat ratkaistavissa

On ilmeistä, että sodan pelko tai sodan odotus ei sellaisenaan kykene saamaan aikaan ratkaisevasti myönteisiä muutoksia. Uskon, että kaikille rauhaa uhkaaville ongelmille on löydettävissä periaatteessa ratkaisu.

Esimerkkinä voi mainita vaikka ulkoavaruuden hyödyntämisen mahdollisuudet. Maata kiertävälle radalle voidaan rakentaa tuotantoyksiköitä, mitä varten on suoritettu jo pitkäaikaisia avaruusalentoja. Voimatalousteckokuilla voidaan muuttaa aurinkoenergiaa sähkövoimaksi ja suunnata se keskitetysti

maahan. Tällaiset mahdollisuudet avaavat näkymiä esim. energiaongelman ja saastumisen ratkaisemiseksi. Maailman ravintoongelman ydin ei ole ravinnon puute, vaan jakelu ja hinta. Ylikansoitus ei ole alikehityksen syy, vaan seuraus. Nämä kaikki ongelmat ovat ratkaistavissa.

Mutta onko mahdollista pysäyttää kiihtyvä asevarustelu ja erityisesti ydinasevarustelu? Mielestäni on. Äärivanhoillisten näkemysten aalto maailmalla synnyttää kyllä voimakkaan vastaliikkeen, ja voi olla että kehitys kulkee vain tällaisten vastakohtaisuuksien kautta eteenpäin.

Toivon kuitenkin, että Suomen kaltaiselle maalle ei aseidenriisunnasta ja rauhasta muodostu suhdannekysymystä, vaan pysyvä osa suomalaista politiikkaa. En toivoisi, että neulanpistoja rauhatyötä vastaan esiintyisi missään. Mitäpä muita keinoja tavallisella kansalaisella on vaikuttaa rauhan lujittamiseen kuin osallistuminen rauhanliikkeeseen ja rauhankasvatukseen! Vaikka tavallisilla kansalaisilla ei paljon päätösvaltaa olisikaan, vaikuttavat he järjestyneinä ja tavoitteistaan tietoisina siihen, minkälaisia päätäjiä valtaan nostetaan ja vallassa pidetään. Siinä piilee suuri toivo tulevaisuudenkin suhteen.

LÄHTEET:

1. Ks. The Bulletin of Atomic Scientists, September 1979.
2. Esim. Clon S. Gray ja Keith Payne "Victory is possible", Foreign Policy. No 39, Summer 1980, sekä sen aiheuttamat reaktiot Neuvostoliitossa, Yuri Godkov "Behind Directive No 59", New Times No 35, 1980, sekä Lev Semeiko "Strategic Illusions", New Times No 50, 1980.
3. Friends Committee on National Legislation, No 416, July 1979, sekä No 424, April 1980.
4. Esim. Report of the medical working group of the 30th Pubwash Conference on 20-25 August, 1980.
5. Suomalaisen keskustelun lisäksi näitä asioita pohditaan laajasti ulkomailla. Ks. esim. Björn Hettne "Conceptions of the Present World Order in the Social Sciences", Discussion paper prepared for the Conference "The International System: One or Many", Tampere Peace Research Institute, 13-14 November, 1980.
6. "Atomisota vai rauha — maailma Albert Einsteinin silmin" toimittanut Eva Isaksson, Rauhankirjallisuuden edistämisseura ry, Vaasa 1980. Esim. s. 47.
7. Third World No 4, 1980 (Cadernos do terceiro mundo).
8. Esim. Gerardo Jorge Schamis: War and Terrorism in International Affairs, London 1980.

Muistithan . . . uudistaa Katsauksen tilauksen?

Huomautamme ystävällisesti, että tämä on viimeinen Katsauksen numero, joka lähetetään viime vuoden tilaajille. Jotta saisit vuoden 1981 kaikki kuusi Katsausta, uudista tilauksesi, jos se vielä on tekemättä, lehden sisällä olevaa postisiirtolomaketta käyttäen mahdollisimman pian!

Vuosikerran hinta on 50 markkaa.

Kriittisen korkeakoulun kannatusyhdistys ry:n

vuosikokous

pidetään Säätytalossa 30. maaliskuuta alkaen klo 17.00. Kokouksessa käsitellään sääntöjen määräämät asiat.

Tervetuloa!